

PRITARTA
Vilniaus miesto savivaldybės
administracijos direktoriaus
2017 m. rugpjūčio mėn. 28 d.
Įsakymu Nr. 30-2109

PATVIRTINTA
Vilniaus lopšelio-darželio „Želmenėliai“
Direktoriaus 2017 m. lapkričio mėn. 2 d.
Įsakymu Nr. V-105

IKIMOKYKLINIO UGDYMO

PROGRAMA

“ŽELMENĖLIŲ TAKUČIU”

VILNIUS 2017 M.

TURINYS

I. BENDROSIOS ĮSTAIGOS NUOSTATOS.....	4
1. INFORMACIJA APIE ĮSTAIGĄ.....	4
2. VAIKAI IR JŲ POREIKIAI	4
3. ĮSTAIGOS SAVITUMAS.....	6
4. REGIONO SAVITUMAS.....	9
5. TĖVŲ IR VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKAI	9
5. PEDAGOGO VAIDMUO IR FUNKCIJOS.....	11
II. UGDYMO PROGRAMOS PRINCIPAI.....	12
III. UGDYMO PROGRAMOS TIKSLAS, UŽDAVINIAI.....	13
IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS	14
1. KASDIENINIAI GYVENIMO ĮGŪDŽIAI	16
2. FIZINIS AKTYVUMAS	22
3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA	28
4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ	32
5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA	36
6. SANTYKIS SU SUAUGUSIAIS	41
7. SANTYKIS SU BENDRAAMŽIAIS	47
8. SAKY TINĖ KALBA	50
9. RAŠYTINĖ KALBA	58
10. APLINKOS PAŽINIMAS	64
11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS	69
12. MENINĖ RAIŠKA	77

13. ESTETINIS SUVOKIMAS	99
14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS	105
15. TYRINĖJIMAS.....	109
16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS	113
17. KŪRYBIŠKUMAS	116
18. MOKĖJIMAS MOKYTIS.....	123
V. UGDYMO PASIEKIMAI IR VERTINIMAI.....	127
NAUDOTA LITERATŪRA.....	130

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. INFORMACIJA APIE ĮSTAIGĄ

Įstaiga savo veiklą pradėjo 1970-10-09 d. Vilniaus miesto savivaldybės sprendimu, kaip 120-asis lopšelis-darželis. 1995 m. įstaigai buvo suteiktas pavadinimas „Želmenėliai”.

Lopšelis-darželis „Želmenėliai” yra Vilniaus miesto savivaldybės švietimo įstaiga, turinti viešojo juridinio asmens statusą, antspaudą su įstaigos pavadinimu, atsiskaitomąją sąskaitą banke.

Grupė - ikimokyklinio ugdymo įstaiga. Tipas - lopšelis- darželis (2) savivaldybės.

Adresas – Šaltkalvių 30, LT-02176, Vilnius, el.p. rastine@zelmeneliai.vilnius.lm.lt

Kalba - lietuvių.

Steigėjas – Vilniaus miesto savivaldybės taryba (kodas 8864892), adresas - Konstitucijos Pr. 3, LT-09601, Vilnius. Lopšelio- darželio veiklą koordinuoja Vilniaus miesto savivaldybės administracijos švietimo skyrius, kodas – 9163147.

Ugdymo forma - dieninė.

Pagrindinė lopšelio- darželio „Želmenėliai” veiklos rūšis – ankstyvasis, ikimokyklinis ugdymas ir priešmokyklinis ugdymas (kodas 801010).

2. VAIKAI IR JŲ POREIKIAI

Šiuolaikiniai vaikai vadinami įvairiai- „interneto amžiaus“, Z kartos, skaitmeninių technologijų vaikais ir kt. Jie auga su kompiuteriais, internetu, interaktyviomis lentomis, mobiliaisiais telefonais, fotoaparatais, skaitmeninėmis knygomis bei žaislais.

Kuo šie vaikai ypatingi?

- ✓ Jie pasitiki savimi, yra optimistiški, linkę gyventi be rūpesčių, nori įdomios informacijos.
- ✓ Vaikams reikia labiau personalizuotos, t.y. kiekvienam asmeniškai pritaikytos, aplinkos, kurią jie patys gali susikurti, keisti ir joje savarankiškai veikti.
- ✓ Vaikai nori patys ieškoti informacijos, pamatyti, išgirsti, veikti, kuri realioje aplinkoje, o ne žiūrinėti paveikslėlius ar klausytis pasakojimų apie aplinką bei įsiminti išgirstą informaciją.

- ✓ Vaikams patinka tyrinėti, spręsti problemas, išsiaiškinti jų kilimo priežastis, tikint savimi ir savo sprendimais, pajusti sėkmę.
- ✓ Jie greitai kuo nors susidomi, vienu metu gali įsitraukti į keletą veiklų, dažnai jas keičia. Tačiau gali ilgai ką nors daryti, jeigu veikla turi žaidimo elementų. Jie stengiasi patirti sėkmę, net jeigu veikla reikalauja daugiau pastangų.
- ✓ Vaikai turi daug informacijos apie skirtingas kultūras ir yra tolerantiški kultūriniam skirtumams.
- ✓ Vaikų smegenų struktūra pakitusi taip, kad jie greičiau bei lengviau priima ir suvokia vaizdinę informaciją.
- ✓ Vaikai mėgsta ką nors veikti kartu, komandoje, lengvai mokosi vienas iš kito.

Šiuolaikinį vaiką domina ne tik tradiciniai, įprasti, bet ir nauji žaislai bei žaidimai: Žaislai, kurių gamyba pagrįsta naujomis technologijomis ir naujomis žaidimų su jais galimybėmis; animacinių filmų veikėjai- transformeriai, digimonai, pokemonai ir pan.; knygos su garso ir vaizdo signalais; žaislų kolekcijos, gyvūnų ir žmonių figūrėlės, puponautai, kepsai; lėlės su šiuolaikinį gyvenimą atspindinčiais priedais; kompiuteriai, kompiuteriniai žaislai; modernios technikos žaislai- fotoaparatai, telefonai, mikrofonai, buitinės technikos modeliai ir pan.; modernūs konstruktoriai, funkcionali statybinė medžiaga ir ją papildančios detalės.

Sparčiai keičiantis visuomenei bei technologijoms kinta požiūris į vaiką, jo ugdymą bei ugdymąsi. Siekiama aktyvaus vaiko dalyvavimo ugdymo procese, kuriant kartu su vaiku jam aktualų ir prasmingą ugdymo turinį. Tam, kad geriau pritaikytume ugdymo turinį vaikų poreikiams ir mokymosi stiliui, stengiamės sudaryti tinkamas sąlygas, paruošti aplinką vaiko ugdymui(si).

Remiantis „Vaiko teisių konvencija“, ratifikuota 1995 liepos 3 d., ikimokyklinio ugdymo programa pirmiausiai siekiama tenkinti pagrindinius vaikų poreikius.:

1. Sveikatos;
2. Bendravimo;;
3. Pripažinimo;
4. Saviraiškos;
5. Saugumo.

Įtaigos ugdymo programa parengta atsižvelgiant į vaikų ugdymosi poreikius, tėvų lūkesčius bei naujausiuose ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose nusakytas esmines nuostatas į vaiko ugdymą ir metodinę pagalbą teikiančius dokumentus, kaip „Švietimo įstatymu“(nauja red. 2011), Lietuvos higienos normos HN 75:2016, „Ikimokyklinio amžiaus

vaikų pasiekimų aprašas“(2014), „Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo metodinės rekomendacijos“ (2015). Ugdymo programoje atsižvelgiama į individualiuosius ir specialiuosius : spec. ugdymosi (kalbos, kalbėjimos ir kiti komunikacijos sutrikimai), gabių ir talentingų, dvikalbių, migrantų ir

(grižtančių iš užsienio šeimų) , socialiai apleistų vaikų poreikius.

3. ĮSTAIGOS SAVITUMAS

Lopšelyje-darželyje „Želmenėliai” dirbantys pedagogai vadovaujasi egzistencialistine ir fenomenologine bei progresyvine filosofinėmis ugdymo idėjomis. Humanistinės krypties atstovai K. Rodžersas, A. Maslou iškelia ir gina vaiko unikalumą, poreikius, sėkmės garantijas, savigarbos puoselėjimą ir saugojimą. Ugdyme remiamės Šiuolaikiniais psichologijos mokslo pasiekimais. Vaiko emocinę bei socialinę raidą ir saugumo, intymumo, meilės, ryšių poreikius pabrėžia psichosocialinė vaiko raidos teorija. (Z. Froidas, E. Eriksonas, A. Adleris). Ugdydami šiuolaikinės, Z kartos, ikimokyklinio amžiaus vaiką, stengiamės jį suprasti, atpažinti jo poreikius, personalizuoti jo ugdymąsi, t. y. kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo ir ugdymosi situacijas ir aplinką. Ugdymo programoje integruotos J. Bakūnaitės Humanistinio ugdymo programos ”Auginu gyvybės medį“ idėjos, sveikos ir saugios gyvenamosios įgūdžių ugdymui įgyvendinamos, „Gyvenimo įgūdžių“ programos idėjos, Respublikinės Ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos želmenėliai“ sveikos gyvenamosios, kaip gyvenimo būdo nuo mažens idėjos.

Į darželį vaikai priimami nuo 1,5 – 7 metų amžiaus vaikai tėvų (globėjų) prašymu. Vaikų priėmimo tvarką reglamentuoja steigėjo patvirtintos taisyklės. Įstaigoje veikia 12 grupių:

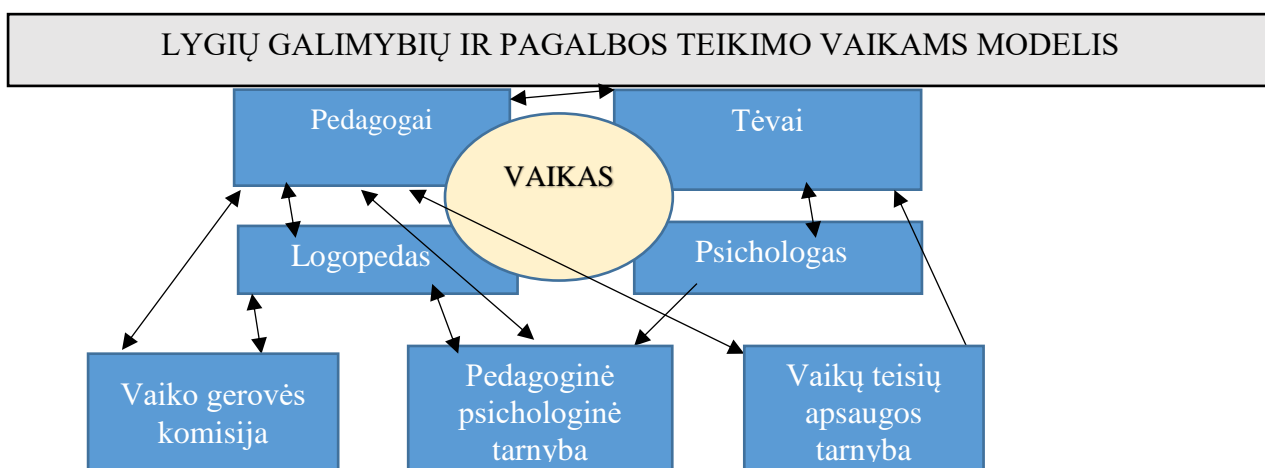
- ❖ 3 ankstyvojo amžiaus 1-3 m grupės:
- ❖ 7(8) ikimokyklinio amžiaus 3-5 (6) m. grupės;
- ❖ 2(3) priešmokyklinio amžiaus grupės 5-6 m (7) m.

Ugdymas įstaigoje yra orientuotas į vaiką. Jo savijauta – ugdymo kokybės rodiklis. Vaikas jaučiasi gerai, kai yra mylimas, saugus, jaučia dėmesį ir paramą, kai jos labai jam reikia, taikus bendravimo ir bendradarbiavimo klimatas, gera emocinė atmosfera bei palanki socialinė aplinka. Visi ugdytojai : priešmokyklinio ugdymo pedagogai, auklėtojos, meninio ugdymo pedagogai, logopedas, psichologas, kvalifikuoti, turi aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, integruoto ugdymo bei komandinio darbo praktiką. Paskatinti šių dienų iššūkių, pedagogai įgijo ir tobulina šiuos gebėjimus: suvokti esminius ugdymo turinio dalykus; tirti, planuoti, numatyti

ugdymo strategijas, jas įgyvendinti; ugdymo realybėje sukurti pedagoginę sąveiką; sumaniai ir kūrybiškai derinti ugdymo metodus; individualizuoti ir diferencijuoti ugdymą; apibendrinti pedagoginę patirtį; dirbti komandoje. Įstaigoje veikia trys pedagogų metodinės grupės, sudarytos pagal vaikų amžiaus grupes, kurios užtikrina pedagogų bendradarbiavimą, skleidžia pedagogines ir metodines naujoves, dalijasi gerąja pedagogine patirtimi, derina ugdymo turinio planavimą, organizavimą ir vertinimą, aptaria naujus dokumentus ir metodikos naujoves, nagrinėja ugdymo sėkmingumą ir mokinių pasiekimus.

Įstaigos tikslas - siekti nuolatinio mokytojų profesinės kompetencijos augimo, kuriamas ir nuolat tobulinamas mokyklos, kaip besimokančios organizacijos modelis. Visos pedagogės yra įgiję kvalifikacines kategorijas. Įstaigos vadovai įgiję I vadybinę kategoriją; 17 auklėtojų - vyresniosios auklėtojos kvalifikacinę kategoriją; 2 pedagogai – metodininko kvalifikacinę kategoriją; logopedas – vyresniojo logopedo kvalifikacinę kategoriją.

Lopšelių-darželių „Želmenėliai“ lanko įvairių socialinių sluoksnių vaikai, su labai skirtinga gyvenimo patirtimi. Yra vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių. Specialieji ugdymosi poreikiai - tai pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, taip pat ir nepalankių aplinkos veiksnių - dvikalbystės šeimoje, socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje augantys vaikai. Įstaiga įgyvendina lygių galimybių ir pagalbos vaikams teikimo modelį.

Aktyviai veikia Vaiko gerovės komisija, kuri organizuoja ir koordinuoja prevencinį darbą psichologiškai ir fiziškai saugioje vaiko ugdymui(si) aplinkoje, tobulina kryptingą specialiųjų poreikių vaikų ugdymą. Vaikams ir šeimoms teikiamos tiek ugdymo, tiek socialinės paslaugos. Įstaiga suteikia paramą socialiai remtinoms šeimoms, taikomos mokesčio už maitinimą nuolaidos. Lopšelių-darželių lanko įvairių tautybių, mišrių šeimų vaikai: lenkų, rusų, baltarusių ir kt. Tokiems vaikams taikomi papildomi būdai ir metodai, padedantys vaikui susivokti kasdieninėse buitinėse situacijose, taip pat tikslingai išmokti ar tobulinti lietuvių kalbą. Vaikai,

turintys spec. poreikių dėl kalbos sutrikimų yra integruoti į bendrąsias ugdymo grupes. Gerai įrengtas logopedinis kabinetas, kuriame pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, teikia logopedas. Esant dideliam poreikiui dėl psichologo konsultacijų tėvams ir pedagogams, darbą įstaigoje pradėjo ir psichologas.

Ugdymo turinį papildo, praplečia naudojama formų, metodų ir būdų įvairovė. Plačiai taikomas projektinės veiklos metodas, kurio įgyvendinimas apjungia visą įstaigos bendruomenę, paskatina tėvus būti aktyviais ugdomosios veiklos dalyviais. Dažnai organizuojamos ekskursijos, edukacinės valandėlės, parengtos įvairių ugdymo institucijų („Mažųjų ugdymo“ edukacinė valandėlė „Mano kepaliukas“; Ornitologo Gedimino Petkaus edukacinės programos apie paukščių migraciją; odontologų paskaitėlės apie dantukų priežiūrą; bendri projektai su gamtosaugos institucijomis apie atliekų rūšiavimą), vyksta pamokėlės kitose edukacinėse erdvėse („Saugus eismas“ ir kt.). Edukacinių valandėlių iš aplinkos pasiūla didėja, jos įdomios, turiningos, skatina vaikų smalsumą, žingeidumą, todėl visuomet stengiamės jomis pasinaudoti, suteikiant vaikams kuo daugiau patirties, emocijų.

Prioritetinės ugdomosios veiklos kryptys:

- Sveikatingumo (formuoti sveikos gyvensenos įgūdžius kaip gyvenimo būdą nuo mažens).
- Meninė (sudaryti sąlygas atsiskleisti ir ugdyti meniniams vaikų gebėjimams, puoselėti laisvą ugdytinių saviraišką).
- Socialinė (sudaryti palankias sąlygas vaikų socializacijai).

Lopšelis-darželis „Želmenėliai“ yra Respublikinės ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos Želmenėliai“ narys. Tai sąlygoja ypatingą susidomėjimą vaiko sveikatos stiprinimu ir su tuo susijusių projektų, švenčių, renginių, tradicijų atsiradimą ir įvairovę. Lopšelio-darželio „Želmenėliai“ respublikoje inicijuota Sveikatinimo akcija „Sveikas vaikas- laimingas vaikas“ sveikatingumo dienai paminėti, „Aš bėgu“, paskelbta Respublikinės ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos Želmenėliai“ tradicija.

Įstaigoje kasmet rengiamas ir tradicija tapęs Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų Menų festivalis „Jaunųjų talentų beieškant“, kurio metu yra skatinama vaiko savirealizacijos ir menų puoselėjimo sklaidą. Meninės veiklos vystymas padeda kompleksiskai lavinti įvairius vaikų įgūdžius, skatina visų vaiko kompetencijų plėtrą. Atsižvelgiant į šeimos poreikius, papildomai organizuojamas neformalus ugdymas, atliepiantis vaikų gabumus ir polinkius.

4. REGIONO SAVITUMAS

Lopšelis-darželis „Želmenėliai“ yra įsikūręs Naujininkų mikrorajone. Mikrorajone nėra kultūrinių paminklų, pasivaikčiojimo takų, parkų. Labai mažai įrengtų vaikų žaidimų aikštelių kiemuose. Todėl vaikams trūksta erdvės laisvai nevaržomiems judėti. Tai sąlygoja didesnę vaikų poreikį aktyviai, judriai vaikų veiklai. Palanki įstaigos geografinė aplinka sudaro sąlygas vaikams pažinti įžymias Vilniaus miesto vietas, kultūrą ir gamtą. Darželio aplinkoje daug medžių, krūmų, gėlynų, žalumos. Vaikai turi galimybę stebėti, pažinti, tyrinėti gyvąją gamtą, dalintis buvimo gamtoje patirtimi: emocijomis, jausmais, pojūčiais, vaizdiniais. Dažnai organizuojamos pažintinės ekskursijos į netoli esančius objektus: Oro uostą, geležinkelio stotį, geležinkelio muziejų, bibliotekas, mokyklą. Rengiamos ekskursijos į žymias Vilniaus istorines vietas: Katedros aikštę, Gedimino pilį. Dažnai organizuojamos išvykos į vaikučių tėvų darbovietes. Pažintinių ekskursijų metu vaikai įgyja naujų potyrių, susipažįsta su konkrečioje vietoje galiojančiomis elgesio taisyklėmis, pratinami prie visuotinai pripažintamų socialinių normų. Įstaigos kultūros plėtrai didelę įtaką daro aktyviai veikianti Naujininkų bendruomenės Federacija., kuri turi savo tradicijas, suburia visas mikrorajono švietimo įstaigas į bendrus renginius: Naujininkų bendruomenės šventes, Naujininkų šeimos sporto šventės, Užgavėnės. Šiose šventėse kasmet aktyviai dalyvauja visi įstaigos darbuotojai, vaikai, tėvai. Dažni svečiai bendruose rajono ir įstaigos renginiuose Naujininkų bendruomenės Senjorų choras, Broniaus Jonušo muzikos mokyklos auklėtiniai.

5. TĖVŲ IR VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKIAI

Ši programa taikoma 1,5 – 6 metų vaikų ugdymui. Ji skirta:

- ❖ pedagogams, dirbantiems su ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikais;
- ❖ priešmokyklinio ugdymo pedagogams, dirbantiems mišraus amžiaus vaikų grupėje;
- ❖ vaikų ugdymo specialistams, tenkinantiems vaiko spec. poreikius;
- ❖ tėvams, turintiems ikimokyklinio amžiaus vaiką.

Svarbiausi vaikų ugdytojai yra tėvai.. Jie atsakingi už vaiko gerovę, sveikatą ir kokybišką ugdymą, dalyvauja vaiko ugdymo ikimokyklinėse grupės procese kaip partneriai. Su tėvais tariamasi dėl jų vaikų ugdymo tikslų, ugdymosi rezultatų, turinio, ugdymo proceso organizavimo, atsižvelgiama į jų lūkesčius bei individualias vaikų galias ir skirtingą ugdymosi patirtį. Ugdymo įstaigoje pripažįstami ir gerbiami šiems kultūriniai ir socialiniai skirtumai. Siekiant kokybiško visuminio ugdymo, būtina sąlyga visų bendruomenės narių- auklėtojo,

švietimo pagalbos specialistų, įstaigos vadovų, kitų įstaigos darbuotojų ir tėvų susitarimas dėl bendros ikimokyklinio ugdymo sampratos ir jų veiksmų dermė. Auklėtojas yra vaikų ugdymo ir ugdymosi situacijų kūrėjas. Tėvai yra lygiaverčiai vaikų ugdymo(si) partneriai. Aktyvūs ir suinteresuoti tėvai ženkliai padeda savo vaikams siekti sėkmės. Tėvams svarbu, kad vaikas lopšelyje - darželyje būtų laukiamas, mylimas, jaustųsi saugiai, galėtų gerai praleisti laiką, išmoktų bendrauti, sugyventi su kitais, įgytų savarankiškumo, kultūrinių - higieninių įgūdžių. Dauguma tėvų nori, kad vaikas būtų intensyviai ugdomas, atsižvelgiant į vaiko gebėjimus, kad būtų sudomintas, pagirtas, paskatintas. Tėvai nori žinoti, kaip vyksta ugdymas ir jame dalyvauti. Jiems svarbu, kad vaikas nesirgtų, sveikai maitintųsi. Darželis vaikui yra pirmas socializacijos etapas, išėjimas į visuomenę, kurioje vis kas nors vyksta, apstu įvairių žmonių ir situacijų – šią įvairovę po truputį vaikas ir pradeda pažinti. Tėvai tikisi psichologinio palaikymo vaikui, pagalbos, paguodos, esant sunkumams. Visų aplink esančių suaugusiųjų atsakomybė yra pasirūpinti, kad ta pirmoji socializacijos aplinka, t. y. darželis, vaikui būtų jauki, saugi, draugiška ir mėgstama. Svarbu, kad tėvai, siekdami sėkmingo vaikų ugdymosi ir tobulėjimo, veiktų kartu su ugdymo institucija. Įstaigos pedagogai siekia betarpiško bendravimo ir bendradarbiavimo su šeima: aktyvaus tėvų dalyvavimo vaiko ugdyme, pagalbos padedant pažinti vaiką pirmomis dienomis darželyje, įgyvendinant grupės projektus, dalyvaujant renginiuose. Iškilus sunkumams, ieškoti bendrų susitarimų, sprendimų, veiksmų plano, vienodų reikalavimų.

Priimant vaiką į darželį, šeimos supažindinamos su įstaigos gyvenimu, tradicijomis, taisyklėmis, ugdymo programa ir ugdymosi sąlygomis. Adaptacijos metu tėvai turi galimybę pabūti kartu su vaiku grupėje, dalyvauti ugdomojoje veikloje ir darželio gyvenime. Bendravimas ir bendradarbiavimas su šeima vyksta abipusiu supratimu ir atsakomybe, pagarba, dėmesiu, geranoriškumu, gerbiant kiekvieno vaiko konfidencialumą.

Bendravimas ir bendradarbiavimas su šeima vyksta, taikant tradicines bendravimo ir bendradarbiavimo formas:

- grupių ir bendri tėvų susirinkimai;
- individualūs pokalbiai, diskusijos, probleminiai susitikimai;
- grupės šventės, vakaronės, bendri renginiai;
- edukacinis tėvų švietimas (konsultacijos, rekomendacijos, stendinė medžiaga);
- bendrų projektų kūrimas ir dalyvavimas juose;
- tėvų dalyvavimas ugdymo procese;
- įvairių darbų parodos, nuotraukos;
- namų užduotės;
- vaikų pasiekimų aplankai.

Tėvams nuolat teikiama informacija apie ugdymo naujoves, ugdymo turinio įgyvendinimą, ugdymo metodus ir būdus. Kartu su tėvais siekiame sudaryti kuo geresnes sąlygas vaikų patirtiniam ugdymui.

Įgyvendinant grupės projektus, tėvai turi galimybę pabūti su vaiku grupėje, prarasti ugdymąją veiklą, pabendrauti su visos grupės vaikais. Jie pamato savo vaiką bendraamžių aplinkoje, gali stebėti kaip vaikas jaučiasi, bendrauja su bendraamžiais.

Tėvai supažindinami su vaiko vertinimo sistema, vaiko ugdymo pasiekimų žingsniais, diskutuoja, tariasi su pedagogu, padeda pastebėti vaiko pasiekimo lygio pokyčius, pažangą, padeda atrasti pasiekimo lygių įrodymus: užfiksuoti įdomias vaikų frazes, veiksmus, pasakojimus. Kai kurie pedagogai keičiasi su tėvais informacija virtualioje erdvėje: siunčia nuotraukas, informuoja apie pasiekimus. Sukurtas įstaigos internetinis tinklapis (www.zelmeneliai.lt) padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę.

6. PEDAGOGŲ VAIDMUO IR FUNKCIJOS

Lopšelis-darželis „Želmenėliai“ savo veiklą organizuoja remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d., LR Švietimo įstatymu Nr. I-983 (Žin., Nr. 60-1501), LR Konstitucija 1992 m. spalio 25 d.), Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, LR 2003 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. IX-1569. Įstaigoje dirbantys pedagogai remiasi šiais teisiniais dokumentais, gerbia kiekvieną vaiką kaip individualybę, priima jį tokį koks jis yra, laikosi konfidencialumo bendraujant su vaiku, jo artimaisiais. Kiekvienas vaikas pripažįstamas kaip unikali, besikeičianti, aktyvi individualybė. Jis žaidžia, kaupia patirtį, greitai mokosi, turi savitą pasaulio matymą, kuria savo vertybes. Ikimokyklinio ugdymo grupėse puoselėjamas vaiko orumas, pripažįstama vaiko nuomonė, jo teisė rinktis, spręsti, tartis. Ugdymo ir ugdymosi procesas grindžiamas socialinio teisingumo, lygiavertiškumo, tolerancijos vertybėmis. Laikomasi nuostatos, kad vaikas ugdomas ir ugdomi per visą buvimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ar grupėje dieną.

Pedagogai skatina tėvus būti aktyviais ugdymo proceso dalyviais. Pedagogai inicijuoja, organizuoja ir dalyvauja mikrorajono, metodinių grupių ir miesto metodinių ratelių, Vilniaus miesto ir respublikos mastu organizuojamuose renginiuose (akcijose, parodose, konkursuose, šventėse, projektuose).

Vaikų ugdymo procese akcentuojami esminiai pedagogo veiklos principai ir uždaviniai:

- Kurti žaidybines aplinkas - paruošti saugią vietą veiklai, parinkti priemones, žaislus;

- Skatinti vaikus žaisti, žaisti kartu su jais;
- Įsiklausyti į vaikų siūlomą žaidimų tematiką, padėti pasirinkti žaislus, žaidimus;
- Ieškoti vaikų veiklai motyvavimo priemonių;
- Savo pavyzdžiu rodyti kaip bendrauti: pasisveikinti, padėkoti, paprašyti, pagirti, atsiprašyti;
- Inspiruoti (pasiūlyti idėją, sudominti trumpalaikiais ir ilgalaikiais gamtos stebėjimais, sukurti probleminę situaciją, paskaityti literatūros kūrinį, paprašyti vaikų pagalbos ir kt.) vaikų veiklą mažomis grupelėmis;
- Supažindinti vaikus su įvairiais mokymosi būdais, skatinti vaikus rinktis ir išbandyti įvairias priemones, eksperimentuoti;
- Turtinti vaiko patirtį: pokalbiai vaikams aktualiomis temomis, išvykos, stebėjimai, grožinės literatūros, tautosakos skaitymas, paveikslėlių žiūrėjimas, matytų televizijos laidų, filmukų aptarimas, vaikų spektaklių pasirodymų organizavimas;
- Skatinti vaikų savarankiškumą;
- Organizuoti judrius ir ramius žaidimus, estafetes, varžytuves, sporto, sveikatingumo pramogas, akcijas;
- Sužadinti vaikų kūrybiškumą;
- Rengti kartu su vaikais vaikų darbelių parodėlės.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

PRIEINAMUMO IR DIFERENCIJAVIMO - Ugdymo turinys pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo socialinę ir kultūrinę patirtį, lytį, mokymosi stilių, kitus individualius poreikius, užtikrinant kiekvieno individualių galių plėtotę. Ugdymo turinys sudaromas taip, kad vaikas nuosekliai ugdytųsi visus gebėjimus.

VISUMINIO UGDYMO - Ikimokykliniame amžiuje sudaromos sąlygos skleisti visoms vaiko prigimtiniams galioms: fizinėms, psichinėms ir dvasinėms, neteikiant pirmenybės kuriai nors vienai iš jų. Ugdymo turinys yra vientisas ir neskaidomas, vienodai integruojamos visos ugdymo sritys.

UGDYMOSI PER ŽAIDIMĄ - Žaidimas –pagrindinė, kasdienė vaiko veikla, kurios metu jis pažįsta save ir jį supantį pasaulį, mokosi bendrauti. Spontaniško žaidimo metu vaikas tyrinėja, manipuliuoja, eksperimentuoja, sprendžia problemas ir tai sudaro esminį pagrindą asmeninės patirties kaupimui.

INDIVIDUALIZAVIMO -Pripažįstama, kad kiekvienas vaikas auga ir tobulėja savo tempu ir ritmu. Remiamasi gerai susiformavusiais vaiko gebėjimais ir skatinamas naujų gebėjimų ugdymasis, pritaikant ugdymo procesą vaiko individualumui.

TĖSTINUMO - Siekiama darnaus vaiko perėjimo nuo ankstyvojo ugdymo šeimoje prie ikimokyklinio ugdymo grupėje ir užtikrinamas nuoseklus ugdymo tęstinumas priešmokyklinėje grupėje.

Ikimokyklinio ugdymo programa nustato ikimokyklinio ugdymo tikslą, uždavinius, programos įgyvendinimo prielaidas ir būdus, ugdytinus vaikų pasiekimus – kompetencijas ir ugdymo gaires.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

UŽDAVINIAI. Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinus saugią, ugdymąsi skatinančią aplinką, dialogišką sąveiką grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymąsi, vaikas:

- Plėtos individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažins ir išreikš save;
- Pozityviai bendraus ir bendradarbiaus su suaugusiais ir vaikais, mokysis spręsti kasdienines problemas, atsižvelgiant į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes;
- Aktyviai dalyvaus ir kūrybiškai išreikš save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime;
- Mokysis pažinti ir veikti: žais, kels klausimus, tyrinės, rinksis veiklos būdus ir priemones, samprotaus apie tai, ko išmoko, numatys tolesnės veiklos žingsnius.

Programos įgyvendinimo sąlygos:

- ✓ Kryptingas, personalizuotas ugdymo proceso planavimas;
- ✓ Ugdymosi tikslai orientuoti į vaiko poreikius ir interesus;

- ✓ Pamatuojų, paremtų vaiko daroma pažanga ugdymo tikslų kėlimas, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius ir galias;
- ✓ Saugi, atliepanti individualius vaikų poreikius ir motyvuojanti ugdytis bei skatinanti kūrybiškumą aplinka;
- ✓ Vaiko pasiekimų/pažangos vertinimas keliant realistinius ugdymosi tikslus, atsižvelgiant į individualius vaikų ugdymosi poreikius;
- ✓ Ugdymosi metodai, skatinantys vaikų individualią ir bendrą veiklą grupėje, atliepiant jų pomėgius, interesus, amžiaus ypatumus.
- ✓ Ugdymasis per žaidimus, įtraukiantis realaus gyvenimo patirtį bei keliantis naujus iššūkius vaikams;
- ✓ Veiklos, atliepančios vaiko pomėgius, gyvenimo bendruomenėje ir pasaulyje ypatumus bei įgalinančios į jas įsitraukti ir šeimą.

IV. Ugdymo turinys, metodai, priemonės

UGDYMO TURINYS apibrėžiamas kaip turinio, metodų ir priemonių visuma. Ugdymo turinys skleidžiamas numatant ugdymosi siekinius ir ugdymosi gaires, kuriose aprašomi esminiai vaiko pasiekimai, t.y. kokias vertibines nuostatas. Žinias ir patirtį įgis ir kaip jis juos ugdysis.

Ugdymo turinys orientuotas į vaikų poreikius, interesus, polinkius. Akcentuojamas vaikas dėmesio centre ir pabrėžiamas jo savitumas, raidos dėsningumai, kurie reikalauja individualaus požiūrio į vaiką ir jį supančią aplinką. Ugdymo turinys lanksčiai pritaikomas kiekvieno vaiko ugdymosi poreikiams ir individualioms galioms, užtikrinant jo aktyvų dalyvavimą ugdymosi procese. Ikimokyklinio ugdymosi turinys sudarytas remiantis visuminio, nedalykinio, integralaus ugdymo nuostatomis. Visos ugdymosi sritys integraliai jungiasi veina su kita. Ugdymasis vienos srities gebėjimus, vaikas natūraliai ugdosi ir kitas svarbias sritis.

. Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (Projektas „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“, 2013 m), Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001). 5-ios vaiko ugdymosi kryptys (kompetencijos) sudarytos iš 18 - os vaiko pasiekimų sričių, neapjungiant jų į grupes ir paliekant laisvę tai padaryti ugdytojams. Vaiko ugdymosi pasiekimų sritys yra susijusios, todėl išskirtos sąlyginai. Vaikas yra įvairiais būdais aktyviai besiuogdantis individas, todėl į aprašą įtrauktos tokios ugdymosi pasiekimų sritys kaip iniciatyvumas ir atkaklumas, tyrinėjimas, problemų sprendimas, mokėjimas mokytis,

kūrybiškumas. Ugdymo turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi krypčių ir pasiekimų sričių charakteristikos. Atsižvelgiant į vaiko amžių, kiekvienoje pasiekimų srityje numatyti ugdymosi sėkmei aktualiausi gebėjimai, pateikti vaikų veiksenų pavyzdžiai, ugdymo gairės. Ikimokyklinės programos vaikų ugdymo turinyje išskiriami vaiko gebėjimai, kuriuos turėtų įgyti 2–3 m. vaikas (ankstyvasis amžius) ir 4–6 m. vaikas (ikimokyklinis amžius). Ikimokyklinio amžiaus vaikų išskiriami du vaiko gebėjimų formavimo laikotarpiai: 1-3 žingsniai nurodo vaikų nuo gimimo iki trejų metų pasiekimus, nes vaikų gebėjimai integralūs, kai kuriose srityse susiformavusios tik gebėjimų prielaidos; 4-6 žingsniai nurodo vaikų nuo trejų iki šešerių metų pasiekimus, nes trejų–šešerių metų vaikų gebėjimai – išsidiferencijavę. Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninė. Ugdymo turiniu siekiama atskleisti vaikui žinių pasaulį, vystyti jo įvairius gebėjimus bei įgūdžius ir formuoti vertybines nuostatas.. Veiksmingas ikimokyklinis ugdymas yra orientuotas į svarbiausią pasiekimą- vaiko asmenybės brandinimą, taip pat į sėkmingą jo ugdymosi pažangą ir gerus pasiekimus 18-oje pasiekimo sričių..Pasiekimai - tai ugdymosi procese įgyti vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos ir jos rezultatų. Kiekvienoje vaiko ugdymosi pasiekimų srityje pateikiamos esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų.

Esminė nuostata - tai ugdymosi procese įgytas nusiteikimas, polinkis, požiūris, išreiškiantis vaiko santykį su savimi, su kitais ir su aplinka.

Esminis gebėjimas - tai nuo gimimo iki šešerių metų kiekvienoje iš ugdymosi pasiekimų sričių įgytas svarbiausias vaiko gebėjimas ką nors daryti, veikti, elgtis, kurti.

UGDYMO METODAI:

- ❖ **Žaidimas** (spontaniškas, individualus, poroje, grupėje, inicijuotas suaugusio ar bendraamžių), atsižvelginat į vaiko galias, pomėgius ir poreikius.
- ❖ **Ugdymas kuriant ir keičiant aplinką.** Irengiamos vaiko veiklai patogios erdvės, parenkamos ugdymąsi, kūrybiškumą, eksperimentavimą, saviraišką skatinančios priemonės, žaislai, informacijos gavimo šaltiniai, simboliai, užrašai, ženklai ir kt.. naujos priemonės pristatomos įdomiai, parodomi veikimo su jomis būdai. Aplinka keičiama pagal vaikų sumanymus ir norus.
- ❖ **Ugdymasis pavyzdžiu.** Pedagogas žaismingai, išraiškingai ką nors veikia vaikų akivaizdoje ir skatina jį mėgdžioti.. Pedagogas pradeda kokią nors veiklą ir perleidžia

savarankiškai tęsti vaikams. Pedagogas veikia drauge su vaikais kaip žaidimo ar veiklos partneris, mimika, elgesiu, veiksmais, daiktais modeliuoja tai, ką tikisi perduoti vaikams. Kito vaiko pavyzdys.

- ❖ **Kūrybinė pedagogo - vaiko sąveika.** Pedagogas įtraukia vaikus į veiklą gera idėja, probleminiu klausimu, įdomia informacija, netikėtomis medžiagomis ir kt. Nuolat bendrauja su vaikais, pastebi jų interesus, norus, gebėjimų lygį, pateikia patarimų, informacijos, praturtina vaikų patirtį, siekia vaiko kūrybos, interpretacijos, atradimų, bandymų.
- ❖ **Situacinis-spontaniškas ugdymas.** Pedagogas keičia numatytą veiklą pagal iškilusią vaiko idėją, problemą, sumanymą. Pritaria vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi, emociškai palaiko, išplėtoja vaiko inicijuotus pokalbius, žaidimus, reaguoja į vaiko klausimus. Ugdymo ir ugdymosi situacijų susidarymo skatinimas bendrais susitarimais ir sprendimais, probleminiais klausimais, diskusijomis.
- ❖ **Vaikų, tėvų, pedagogų projektų įgyvendinimas.**

UGDYMO PRIEMONĖS

Siekiame, kad ugdymo priemonės:

- Tenkintų vaiko poreikį žaisti, bendrauti, bendradarbiauti;
- Skatintų norą puoselėti ir saugoti savo ir kitų sveikatą;
- Ugdytų vaiko savarankiškumą, saviraišką ir skatintų kūrybiškumą;
- Lavintų intelektines vaiko galias;
- Sudarytų sąlygas plėtoti vaiko kultūrai, poreikiams, pomėgiams, interesams;
- Tenkintų vaiko poreikį judėti;
- Sietųsi su vaiko patirtimi ir kasdieniu jo gyvenimu.

1. KASDIENINIAI GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys:

- ✓ Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai;
- ✓ Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročiai;
- ✓ Saugus elgesys gatvėje, saugiai elgiantis artimoje aplinkoje, su įvairiais daiktais ir priemonėmis;
- ✓ Taisyklinga laikysena.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.		

<p>Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.</p>		
<p>1-asis žingsnis. Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.</p>	<p>Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Mažais gabalėliais supjaustyta maistą ima dviem pirštais ar sauja.</p>	<p>Skatinti valgyti pirštis. Tirštą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį, pratinti būti savarankiškam.</p>
<p>2-asis žingsnis. Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai.</p>	<p>Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko.</p>	<p>Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, pasakant ir parodant, kaip valgo grupės vaikai. Žaisti žaidimus „Su kuo lėlytė valgo?“, „Meškiukas nori valgyti“.</p>
<p>Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.</p>	<p>Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Tiesia nešvarias rankas tikėdamasis, kad suaugusysis jį nuplaus ar nušluostys. Padedamas pučia nosį į nosinę. Nuneša žaislą (lėlytę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą.</p>	<p>Atsižvelginat į vaiko tuštinimosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. Grupėje turėti didelę lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikams ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojant rengimosi veiksmus (pvz. pritaikyti žaidimą „Jurgelis meistrelis“). Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka, rengti žaidinant „Šmurkšt kojytę į kojinytę (batuką) ir t.t. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „parodykime meškučiui, kaip plauname rankes, išpučiame nosį“.</p>
<p>3-iasis žingsnis Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti.</p>	<p>Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta.</p>	<p>Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti.</p>

		<p>Siūlyti žaisti žaidimus, mokant naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir kt.). Prižiūrėti, kad vaikas valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti vaiką už pastangas. Turėti grupėje indelių, skatinti vaiką jais žaist.</p>
<p>Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padedą į vietą vieną kitą daiktą.</p>	<p>Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. Mėgina apsiauti batukus, apsilikti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. Prieš valgį, pasinaudojęs, tualetu, susitepęs, pats plaunasi rankas. Susitepęs prausiasi ir šluostosi veidą. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.</p>	<p>Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. Žaisti žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“. Skatinti klausytis ir(ar) imituoti eilėraštkus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“. Naudoti įvairias spalvotas, kvepiančias vaikiškas higienos priemones. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. Tvarkyti žaislus, dainuojant dainelę: „Visi žaisliukai turi savo vietą, turi savo vietą, vietą numylėtą.“</p>
<p>4-asis žingsnis Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padedą suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą.</p>	<p>Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia; taisyklingai naudojasi šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėle. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius.</p>	<p>Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Su vaikais kalbėti apie tai, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, restoranas ir kt.). Žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami</p>

		pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais. Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas, sudaryti sąlygas mokytis praktiškai juos nuplauti.
<p>Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.</p> <p>Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą.</p> <p>Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį.</p> <p>Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.</p>	<p>Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę.</p> <p>Pastebi, kada yra nešvarus, ir savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu.</p> <p>Priminus šukuojasi plaukus šukomis.</p> <p>Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį, pasitraukia nuo kitų vaikų.</p> <p>Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.</p>	<p>Rekomenduoti tėvams apmokyti vaikus patogiais ir lengvai apmokyjamais drabužiais.</p> <p>Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius.</p> <p>Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą.</p> <p>Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotąsi nosinaite. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant.</p>
<p>Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p>	<p>Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų.</p>	<p>Pasiruošti ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrėjęs paveikslėlius, ar vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Skaityti, kurti kūrinėlius apie saugų elgesį. Organizuoti saugaus elgesio savaites (viktorinas), kviešti medicinos darbuotojus, gaisrininkus.</p>
<p>5-asis žingsnis</p> <p>Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais.</p> <p>Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas.</p> <p>Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo.</p>	<p>Išmano, kuriems patiekalams valgyti skirti įvairūs stalo įrankiai.</p> <p>Valgo įvairių maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių).</p> <p>Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis</p>	<p>Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudoti stalo įrankiais.</p> <p>Patraukliomis formomis paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą.</p> <p>Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui.</p>

	<p>nenaudingus sveikatai: (traškučius, kokakolą, guminukus). Pasako, kad pieną, mėsą, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Pasako, kad saldžiuosius gėrimus gerti nesveika. Pratinasi pasiteirauti suaugusiųjų apie neįprasto skonio ar nemalonaus kvapo maistą.</p>	<p>Kviesti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei.</p>
<p>Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p>	<p>Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje.</p>	<p>Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. Skatinti vaikų savarankiškumą. Pasiūlyti vaikams tvarkantis apsirengti specialiais vaikiškais darbo drabužiais – prijuostėlėmis, kepurėlėmis.</p>
<p>Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus.</p>	<p>Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje (stengiasi bėgti nekliudydamas kitų, nelipti ant tvoros).</p>	<p>Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį. Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Žaidimas „Saugių žodžių piramidė“: kiekvienas vaikas „stato“ saugių žodžių piramidę, aukščiausia piramidė tampa saugaus elgesio nuostatomis.</p>
<p>Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.</p>	<p>Taisyklingai sėdi (nesikūprina) ant kilimo, prie stalo. Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis.</p>	<p>Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų.</p>
<p>6-asis žingsnis Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą.</p>	<p>Taisyklingai naudojami peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų.</p>	<p>Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais ir</p>

		<p>patiekalais, jais žaidžiant mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą.</p> <p>Organizuoti įvairių kūrybinių darbų (piešinių, inscenizacijų ir t. t.) kūrimą, jais skatinti pasirinktisveikus produktus ir patiekalus.</p> <p>Klausytis skaitomų knygelių, vaidinti, žaisti lotą, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus (duoną, obuolius, pieną, vandenį ir kt.).</p> <p>Žaidžiant su lėlėmis ar kitus žaidimus rūšiuoti maisto produktus (jų paveikslėlius) į naudingus ir vengtinus.</p>
<p>Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.</p> <p>Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus.</p> <p>Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą.</p> <p>Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p>	<p>Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę.</p> <p>Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi.</p>	<p>Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabuželiais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti.</p> <p>Parūpinti skysto muilo su dozatoriumi, parodyti, kaip ir kiek dozuoti, kad rankos būtų švarios. Priminti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų.</p> <p>Pasiūlyti „Rankų plovimo dienoraštį“ 5–8 metų vaikams:</p> <p>http://www.hi.lt/content/G5_1_naud_inf.html</p> <p>Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. Auklėtojas kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas.</p>
<p>Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių.</p> <p>Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais.</p> <p>Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus.</p> <p>Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.</p>	<p>Pjausto daržoves, vaisius.</p> <p>Kala vinis į lentą.</p> <p>Siuva, siuvinėja.</p>	<p>Parūpinti priemonių kalimo, siuvimo, dygsniavimo žaidimams.</p> <p>Apsilankyti su vaikais gaisrinėje, policijoje, ligoninėje, autoservise ir t. t.</p> <p>Auklėtojas kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina. Auklėtojas pasiūlo, kad vaikai pasakytų, kai pastebės jį (ją) vaikštantį</p>

		ar sėdintį susikūpinus.
--	--	-------------------------

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – pamiršta paprašyti į tualetą; – negeba palaukti savo eilės; – pernelyg prisiriša prie kasdienės rutinos, daiktų ir sielvartauja dėl nereikšmingų aplinkos permainų; – greičiau nei bendraamžiai nuvargsta; – negeba prisitaikyti prie aplinkybių, kurias sunku pakeisti (bendra dienotvarkė, bendra išvyka, gydytojo patikra, pan.); – reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo. 	<ul style="list-style-type: none"> - supranta kylančius sunkumus ir juos įvardija: „aš negaliu“, „nemoku užsisiegti“, ir pan.; – prašo pagalbos ir ją priima.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.). ✓ Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai. ✓ Jeigu vaikui sunku išmokyti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę). ✓ Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo. ✓ Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką. ✓ Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų. ✓ Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan. ✓ Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba. ✓ Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“). 	

2. FIZINIS AKTYVUMAS

Judėjimas vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek ikimokyklinio ugdymo auklėtojo inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

- ✓ užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių ugdymąsi (ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, strikinėjimas, pusiausvyra judant, laipiojimas, važinėjimas paspirtuku, triratuku);
- ✓ Skatina fizinių vaiko savybių ugdymąsi (lankstumas, vikrumas ištvėrmė, greitumas, pusiausvyra);
- ✓ Skatina smulkiosios motorikos įgūdžių ugdymąsi. (pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirkleimis).

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
------------	-------------------------------------	---------------

Vertybinių nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus		
Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.		
1-asis žingsnis Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis arsavarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą.	Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų. Vaikas ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu sustatytų baldų.	Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti peršviečiamu tuneliu, po stalą. Svarbu nepaikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Atsistokite arba atsiklaupkite prieš vaiką, ištieskite rankas ir kvieskite į savo glėbį. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt.
Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Vaikas laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą.	Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko delniukus. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais.
2-asis žingsnis Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėscia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą.	Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės.	Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą (pvz., „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Ištaškyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“ ir kt.). Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių. Vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti.
Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš	Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius.	Siūlyti statyti bokštelių, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti padaryti kamuoliuką: paimti popieriaus lapą ir

<p>viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gaudo kamuolį.</p>		<p>suglamžyti taip, kad būtų panašus į kamuoliuką. Žaisti žaidimą „Takelis“. Iš popieriaus juostelių padaryti apie 3–5 cm takelį. Duoti vaikui kruopų, tegu beria ant takelio ir kviečia paukštelius lesti. Duoti lipdyti iš minkšto plastilino ir kt.</p>
<p>3-iasis žingsnis Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, persoka liniją, spiria kamuolį.</p>	<p>Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikas vaikšto, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. Vaikas vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos.</p>	<p>Naudoti priemonę „Kempinėlių takelis“ (tai nebereikalinga parketo lenta, ant kurios užklijuota minkšta kempinė). Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų (žaidimas „Neužkliudyk“). Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laiptoti kopėtėlėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Žaisti žaidimą „Pašto dėžutė“. Kartu su vaikais imituoti šuo-liuojančius gyvūnus. Žaisti žaidimą „Viens, du, trys – pasiruošęs – šok!“.</p>
<p>Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.</p>	<p>Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Į išvirksčią pusę išverčia savo kojines. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius; Sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą); Ant siūlo suveria sagas. Vaikas gauda suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tolstant. Įkerpa žirkklėmis popieriaus</p>	<p>Pasiūlyti vedžioti labirintą (galite rasti internete arba patys nubraižyti). Tegu vaikas veda pieštuku arba piršteliu. Kad būtų įdomiau, sugalvokite pasakojimų, pasakų: kur veda šis kelias, pas ką ir t. t. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Kartu su vaikais pasidarykite vėrinį, verkite makaronus, sagas, karoliukus ir t. t. Pradėti nuo didesnių skylių, taip mažyliui bus įdomiau, po to verti vis smulkesnius daiktus. Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai (pvz.,</p>

	kraštą.	žaidimas kėgliais ir kt.). Mokyti žirkėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį.
<p>4-asis žingsnis Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyr ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką.</p>	<p>Vaikas eina lyg čiuoždamas, o kai suplojama rankomis, jis einaukštai keldamas kelius. Žaisdamas juda įvairiais būdais (pvz., vaikšto kaip gandra, šokinėja kaip varlytė ir kt.). Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja.</p>	<p>Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų (pvz., įsidūriau į pirštelį – einu ant kulno ir kt.). Iš laikraščio ant grindų suformuoti tiesią, maždaug trijų metrų ilgio ir penkių centimetrų pločio liniją. Vaikas eina šia linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais.</p>
<p>Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judėsius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.</p>	<p>Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą); glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus; išvarsto batų raištelius ir iš naujo suveria; atsega ir užsega sagas. Vaikas ranka, paskui visais pirštais liečia stalą.</p>	<p>Paprašyti mažylio surinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę, kai juos netyčia išberiate. Parūpinti pagaliukų kaišiojimui. Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus „Pirštukai miega“: „Šitas pirštukas nori miegelio. Šitas – atsigulė jau į lovelę. Šiam pirštukui akys merkias. Šis pirštukas miega, knarkia. Ššš... Tu, mažyli, būk tylus, nes gali pažadinti broliukus.“ Sudaryti sąlygas vaikui žaisti „vonelese“ su pupomis, grikiais ar šiaip įvairiomis kruopomis. Į didelį dubenį galima įberti gilių, kaštonų ir paslėpti ten kokį nors smulkų daiktą (mažą žaisliuką, kamuoliuką), vaikas jų ieško. Pasiūlyti vaikui pabūti vaistininku – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus.</p>
5-asis žingsnis.		

<p>Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių.</p>	<p>Vaikas eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos. Vaikas užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais.</p>	<p>Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Žaisti žaidimą „Raganėle pamotėle“. Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlipti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, laną.</p>
<p>Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.</p>	<p>Vaikas piešia ar rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnelius, pieštuką laiko taisyklingai, veria ant virvelės smulkius daiktus, apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas. Sprigtu svaido rutuliukus. Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. Batų dėžės šonus apsaugsto skalbinių segtukais. Meta kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna.</p>	<p>Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad vaikas galėtų verti ant siūlo. Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, paprašyti, kad ir jis taip pat padarytų.</p>
<p>6-asis žingsnis. Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu.</p>	<p>Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu.</p>	<p>Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaisti žaidimą „Klasės“, šokinėti per gumytę.</p>
<p>Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas.</p>	<p>Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja, neria vašeliu. Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkliėmis.</p>	<p>Pasiūlyti vaikams įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; ant kartono išdurti skylutes ir duoti vaikui didelę adatą su ryškios spalvos siūlu, tegu</p>

<p>Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.</p>	<p>Žaidžia komandinius žaidimus.</p>	<p>lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja, sudygsniuoja nesudėtingus rūbelius lėlėms, maišelius ir kt., neria vąšeliu, daro kutus. Parūpinti priemonių, tinkančių konkreitiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų, salės riedulio vartų). Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje.</p>
--	--------------------------------------	--

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<ul style="list-style-type: none"> – ilgai nepradeda vaikščioti; – nerangus, jo stambiosios motorikos judesiai (ėjimas, bėgimas, lipimas ir kt.) nekoordinuoti; – nemėgdžioja judesių; – vengia su judėjimu susijusių žaidimų; – nespėja kartu su kitais atlikti judesių; – judėdamas nuolat užkliūna už daiktų; – netaisyklingai artikuliuoja garsus; – negeba atlikti tikslių judesių vykdydamas žodines instrukcijas; – nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais (pieštukais, dėliote ir kt.); – vengia piešti, dėlioti, atlikti smulkius darbelius rankomis. 	<ul style="list-style-type: none"> – eina atsargiai, liesdamasis ar remdamasis į aplinkos daiktus; – veiksmus atlieka lengviau judančiomis galūnėmis ar kūno dalimis; – supranta, kad negali dalyvauti kai kuriuose žaidimuose, ir sutinka su pasiūlyta kita veikla arba pats ją susiranda.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai.
- ✓ Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi.
- ✓ Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti.
- ✓ Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais.
- ✓ Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams.
- ✓ Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo.
- ✓ Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko.
- ✓ Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą.
- ✓ Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą.

3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Įvairias emocijas - džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocinėms būsenoms būdingas sužadėjimas, kurį vaikas jaučia fiziškai šioms būsenoms būdinga išorinė raiška:

- ✓ Išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai, ir kt.
- ✓ Veiksmai ir poelgiai (kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt.

Emocinėms būsenoms būdinga sąmoningai jas išgyventi- bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda).		
1-asis žingsnis Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ar džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.	Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniam laikui paliktas vienas. Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greičiau nurimsta. Atsiskyres liūdi, verkia, vėl susitikęs - džiaugiasi,leidžiasi, nori būti jo ramina. Krykštauja, kai suaugusieji su	Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo

	juo žaidžia.	liūdesį keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą.
Atspindi kitų vaikų emocių raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti.	Paguldėti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti pabendrauti.
2-asis žingsnis Džiaugsmą, liūdesį, baime, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita.	Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau įžvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys - pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų.	Grupėje įtaisyti vaikų ūgio veidrodinę sieną, kad vaikai matytų save ir savo veido išaišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles.
Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Paklaustas „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas.	Įvardyti vaikų bei savo emocijas. Pasakyti, kad vaikas liūdnas, pačiam jį paglostyti ir paskatinti kitą vaiką jį paglostyti. Su lėlėmis, kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3-iasis žingsnis Pradedama atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedama vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus.	Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“	Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus - veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų.
Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdes).	Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą - pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Nuščiūva, jei auklėtoja išsigąsta paliejusi vandenį.	Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia - paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidenyti,

		demonstruojant vis kitą emocinę išraišką.
<p>4-asis žingsnis Pradedama suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas.</p>	<p>Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo žaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, piktą taisyti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką.</p>	<p>Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką.</p>
<p>Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti).</p>	<p>Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas. Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prieiti prie auklėtojos.</p>	<p>Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą.</p>
<p>Pradedama suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).</p>	<p>Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma.</p>	<p>Skatinti pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti.</p>
<p>5-asis žingsnis Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo.</p>	<p>Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“</p>	<p>Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti Šv. Valentino dienos atvirukus draugams - ir kt.</p>
<p>Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti).</p>	<p>Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais.“</p>	<p>Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą.</p>
<p>Pradedama kalbėtis apie jausmus su kitais- pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.</p>	<p>Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.</p>	<p>Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jausmus. Skaityti įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.</p>

<p>6-asis žingsnis Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis.</p>	<p>Vaikas sako: „Aš myliu savo broliuką. Bet truputį pykau, kai jis suplėšė mano knygą. Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą.</p>	<p>Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada - liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl?</p>
<p>Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti.</p>	<p>Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. Auklėtojais praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos.</p>	<p>Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti.</p>
<p>Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.</p>	<p>Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojais.</p>	<p>Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojais apie konfliktą. Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.</p>

<p>ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ</p>	
<p>Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<p>- pyksta, pyktį išlieja agresyviu elgesiu; – pernelyg drovus, baimingas ar emociškai labilus; – nerodo simpatijos ar užuojautos; – kalbinamas emociškai neadekvačiai reaguoja; – paliestas rodo nepasitenkinimą ar baimę; – pasireiškia prieštarinių emocijų epizodai (pvz., neįprasta baimė, agresija, drovumas ar liūdesys); – dominuoja prislėgtumo būseną; – skurdus emocijų spektras; – pyksta, verkia, bet negali įvardyti priežasties.</p>	<p>- emocijas reiškia savitais būdais, bet adekvačiai; – geba parodyti simboliškai tai, ką jaučia jis ar kitas.</p>
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.). ✓ Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį. ✓ Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan. ✓ Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos. ✓ Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. 	

4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vaikystėje savikontrolei aktualūs du procesai: asmeninė kontrolė ir išorinė kontrolė. Išorinė kontrolė - ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusių kontrolės, tačiau ugdydamiesi vaikai vis labiau suvokia, kad jie patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,
- savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata.		
Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį		
Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.		
1-asis žingsnis Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.	Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkti, kai mama arba tėtis paima ant rankų ir prigludžia.	Žaisti su vaiku, parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Mokytis atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...)
Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.	Kai suaugusysis kalba linksmi, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis.	Kalbinti kūdikį, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmi, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti kūdikį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.
2-asis žingsnis Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs Nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramino: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių.	Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą.	Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). Padėti vaikams nusiraminti,

		pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą.
Pradedama valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.	Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.
3 – iasis žingsnis Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jei kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos.	Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo. Ramiai sutinka eiti miegoti. Prašo norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, kai laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis jam nori padėti. Pratinasi valdyti pyktį, agresiją. Bando netrukdyti kitiems, gerbia savo ir kitų žaidimų erdvę.	Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinus nusiramavimo būdus. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiramavimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą.
Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.	Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei auklėtoja šypsosi ir ramina šneka. Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų su kitais.	Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padeda vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Padrąsinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų.
Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Suaugusiajam paprašius gražinti ne savo žaislą, gražina.	

<p>4 – asis žingsnis Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, girdėdamas suaugusiojo komentarus.</p>	<p>Vaikas pasako priežastį dėl ko pyksta ir laukia suaugusiojo komentarų.</p>	<p>Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoja, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje.</p>
<p>Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos. Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes.</p>	<p>Bando tartis dėl norimo žaislo. Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau.</p>	<p>Paskatinti vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose jie prisiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus.</p>
<p>Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.</p>	<p>Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas patikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes.</p>	<p>Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojai.</p>
<p>5 – asis žingsnis Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais.</p>	<p>Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti. Nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja.</p>	<p>Įkurti grupėje ramybės erdves. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda suvaldyti emocijas.</p>
<p>Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes.</p>	<p>Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam.</p>	<p>Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeičių, keliant problemų skatinančius klausimus: kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip? Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nenurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose, konkrečiose konfliktinėse</p>

		situacijose.
Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimo. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius.	Pastebėti vaiko pastangas. Laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padrašinti.
6-asis žingsnis Pats taiko įvairesnius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.).	Supykęs ant draugo, nueina prie akvariumo pažiūrėti žuvyčių, bibliotekėleje varto spalvingas knygeles, piešia.	Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant.
Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.	endraamžio erzinas nusisuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Žaisdamas agresyvius kovos žaidimus, susivaldo ir neužgauna kitų. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga.	Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą
Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	aikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti: „Nes žaislas Motiejaus, ir jis išsigąs, jei neras savo mašinytės.“ Džiaugsmingai ruošiasi šventei.	Leisti vaikams žaisti kovos žaidimus, bet stebėti, ar nėra ribų peržengimo ženklų. Nustatyti ribas, kurias peržengus žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis su vaikais skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– dėmesys lengvai išblaškomas, organizuojamoje veikloje neišklauso informacijos, nesulaukia savo eilės; – negeba atidėti apdovanojimų, išlaukti pagyrimo. (įkyriai reikalauja pagyrimų ar paskatinimų);	– geba atkreipti į save dėmesį savitais būdais; – nežinodamas ką daryti, klausia suaugusiųjų apie veiksmų eigą; – susijaudinęs, supykęs pasitraukia į šalį nusiraminti; – pavargęs paprašo, nueina pailsėti arba kitais

<p>– pamiršta pasiprašyti į tualetą; – lyginant su bendraamžiais dėmesį koncentruoja. 3–4 kartus trumpesnę laiką, yra labai judrus; – negeba palaukti savo eilės; – nesilaiko žaidimų taisyklių; – užsispyręs labiau nei jo bendraamžiai; – reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.</p>	<p>būdais siekia nutraukti veiklą.</p>
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“ ✓ Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį). ✓ Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.). ✓ Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. ✓ Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan. ✓ Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų. ✓ Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. ✓ Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs. 	

5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Tai svarbiausias vaiko asmenybės raidos komponentas. Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai:

- **Savivoka**-tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas.
- **Savivaizdis** – tai savo kūno, fiinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti.
- **Savigarba** – tai santykis su savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.</p>		
<p>Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/ mergaitė, priskiria save šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.</p>		

<p>1-asis žingsnis Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.</p> <p>Jaučiasi svarbus kitiems šypsosi, krykštuoja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.</p>	<p>Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoja veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus. Vaikas tarsi jaučia, kad „su manimi tai jau vyko“ ir tai stiprina „aš“ jausmą. Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamams pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas.</p>	<p>Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus.</p> <p>Žaisti lietuvių liaudies žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus. Pasitikti ir išlydėti vaiką šiltai, su šypsena, panešioti, pagirti.</p>
<p>2-asis žingsnis Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali pa daryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti.</p>	<p>Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje.</p>	<p>Žaisti su vaiku žaidimus, judinant rankes, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką. Parūpinti dėžę su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais) stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti.</p>
	<p>Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą.</p>	<p>Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų). Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka.</p>

<p>Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.</p>	<p>Prieina prie suaugusiojo, kadparodytų, ko išmoko. Krykštauja, kai jam paplojama, jis pagiriamas.</p>	<p>Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.</p>
<p>3-iasis žingsnis Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis.</p>	<p>Pasako savo vardą. Nebesako „Gustė eina“, sako „Aš einu.“ Vaikas žiūri į veidrodį, mato savo atvaizdą ir bando save apibūdinti. Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, megztinį, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „Čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt.</p>
	<p>Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. „Kodėl taip manai?“ – „Mamytė sakė“, „Nes aš esu mergaitė“. Varto enciklopedijas kur nupiešti berniuko ir mergaitės kūnai. Vaikai kalba, lygina, diskutuoja.</p>	<p>Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės.</p>
<p>Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.</p>	<p>Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas.</p>	<p>Pasidžiaugti, paploti, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti.</p>
<p>4-asis žingsnis Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.).</p>	<p>Supranta, kad jam neskani sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Nuskriaudęs draugą, atsiprašo, apkabina.</p>	<p>Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“.</p>

	<p>Pasakoja auklėtojui, ką veikė per išeigines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus.</p>	<p>Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus.</p> <p>Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė.</p>
<p>Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.</p>	<p>Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtoja yra jo draugė. Pagarbiai kalbasi su suaugusiais ir bendraamžiais.</p>	<p>Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl?</p> <p>Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.</p>
<p>5-asis žingsnis Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė).</p>	<p>Parodo save kūdikį iš namų atsineštose nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis.</p>	<p>Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį.</p> <p>Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“.</p> <p>Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje.</p>
<p>Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus.</p>	<p>Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais.</p> <p>Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją.</p>	<p>Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbovietes.</p> <p>Turėti vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius.</p> <p>Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms.</p>
<p>Savęs vertinimas nepastovus, priklausomuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p>	<p>Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtoja jį pagyrė.</p> <p>Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti).</p> <p>Bando pasitikėti savimi ir savo jausmais, draugais, artimaisiais ir pedagogais.</p>	<p>Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai.</p> <p>Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe.</p> <p>Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?“</p>

		<p>Įžeidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3– 5 malonius dalykus.</p> <p>Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.</p>
<p>6-asis žingsnis</p> <p>Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių.</p>	<p>Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę.</p> <p>Tyrinėja savo ir kitų panašumus ir skirtumus, šeimos, grupės, bendruomenės gyvenimą.</p> <p>Domisi bendraamžiais, jų žaidimais ir veikla, stengiasi juos suprasti, mokosi tolerancijos ir pagarbos ne tokiems kaip jis.</p> <p>Moka kreiptis pagalbos į draugą, siūlo savo pagalbą draugui.</p> <p>Džiaugiasi savo ir kito pasiekimais.</p> <p>Žaidžiant stengiasi išklaudyti, stengiasi laikytis susitarimo.</p> <p>Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės.</p> <p>Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų.</p> <p>Bando netrukdyti kitiems, gerbia savo ir kitų žaidimo erdvę, derina veiksmus.</p> <p>Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama.</p> <p>Žaisdamas su draugais rodo nuotaiką, išgyvenimus, dalijasi savo socialine patirtimi, stebi vaikų nuotaiką kitų.</p>	<p>Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“).</p> <p>Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams.</p> <p>Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt.</p> <p>Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių.</p> <p>Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų.</p>
<p>Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę.</p>	<p>Vaikas sako: „Aš Laura. Mano ilgi plaukai. Aš mėgstu piešti. Mano tėtis Grybauskas ir taip pat broliukas Grybauskas. Man mama nupirko naują lėlę. Aš gyvenu Lietuvoje.“</p> <p>„Aš darželinukė ir naminukė. Darželyje būnu su grupės vaikais. Namuose gyvenu su tėčiu, mama ir broliu. Broliui esu sesė, mamai ir tėčiui – dukra.“</p>	<p>Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę.</p>

Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).	Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.	Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis.
---	--	---

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKI PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – suvokia save tik esamuojų momentu (nesupranta raidos nuoseklumo: „aš esu, buvau, būsiu“); – prasčiau suvokia save kaip grupės narį; – nesupranta santykio tarp savęs ir aplinkos; – nepasitiki savimi net tose veiklose, kurios jam (jai) gerai pavyksta; – pernelyg įkyriai siekia dėmesio. 	<ul style="list-style-type: none"> – ieško savito būdo prisijungti prie kitų veiklos; – veiksmus (veiklą) atlieka savitais būdais; – geba įvardyti savo sunkumus.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi. ✓ Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų. ✓ Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti. ✓ Pasitelkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą. ✓ Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išmoktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai džiaukitės jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. ✓ Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklą, kad geriau suprastų savo galimybes. 	

6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius.

- Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusių, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose.
- Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju.
- Mokosi suprasti suaugusį ir tuo pačiu atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais		
Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.		

<p>1-asis žingsnis Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą.</p>	<p>Atsiskirdamas nuo tėvų, kai auklėtojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais.</p>	<p>Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio auklėtojo, t. y.: palaikyti akių kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, panešioti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko ramino būdus.</p>
<p>Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.</p>	<p>Šypsosi, čiauška ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio auklėtojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus.</p>	<p>Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirksčiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt.</p>
<p>2-asis žingsnis Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo.</p>	<p>Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminaamas glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais.</p>	<p>Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamojuoti per langą, palikti savo nuotraukėlę, žaislą iš namų ir kt. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kuri laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą.</p>
<p>Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio</p>	<p>Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina</p>	<p>Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padra-</p>

<p>suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritario ženklo, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos.</p>	<p>arba nususuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo veidą. Pamatęs šypsena, lipa toliau, o griežtą veido išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgtelį į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąščio išraišką, pravirksta, pamatęs šypsena – atsistoja.</p>	<p>sinti, paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguotipozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbininku. Raiškia pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguotį tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius.</p>
<p>Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.</p> <p>3-iasis žingsnis Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kaišalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima</p>	<p>Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas raukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų. Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina. Bėgiodamas kieme nutolstanuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš akių. Jei užėjęs už čiuožyklos auklėtojo nemato, tuojpat grįžta atgal.</p> <p>Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjos ir auklėtojos buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis. Maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus. Naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet</p>	<p>Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu su auklėtoju. Tik po to skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus.</p> <p>Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. Žaidžiant su vaiku skatinti</p>

<p>suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria.</p> <p>Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p>	<p>džiaugiasipagyrimu. Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprenngiamas, bando tai padaryti pats.</p> <p>Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį žaidimui nesaugų daiktą.</p> <p>Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „Mano“,prašo suaugusiojo jam žaislą grąžinti. personažą.</p> <p>Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas</p>	<p>jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors:klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“lyg bandelę; vadinti vaikaprisiimto vaidmens vardu –mama, tėveliu, pardavėju; parūpinti vaidmens atributų,žaislų komplektų (pvz., lėlė,indai, vonelė, sunkvežimis,kubeliai); įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pageidauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juobūdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi – sriubą ar mėsytę?“; pasiūlyti išspręsti problemą:„Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“; paskirstyt ivaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą,o tu gali nušluostyti.“ Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga. Nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą.</p> <p>Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kviesti tėvus ar senelius, dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.</p>
<p>4-asis žingsnis Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia,</p>	<p>Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairosi, ką ir su kuo žaisti.</p>	<p>Pasiūlyti vaikams veiklos,per kurią reikia kalbėti apiešeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje.</p>

<p>tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu susuaugusiuoju.</p>		<p>Organizuoti šeimos dienas grupėje. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. Organizuoti stalo žaidimų vakarus su tėveliais.</p>
	<p>Vaikas įsitraukia į auklėtojo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su auklėtoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Vaikas paklauso auklėtojo patarimo užsidėti kepurę ir apsirišti šaliką, kadangi lauke pučiasitprus vėjas.</p>	<p>Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.</p>
<p>Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese</p>	<p>Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti.</p>	<p>Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge</p>
<p>5-asis žingsnis Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs galipriešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.</p>	<p>Paprašo auklėtojo pabūti ligonių ir jį „gydo“: paklauso širdies ritmo, matuoja temperatūrą, „išrašo“ receptą. Auklėtojui paprašius, paguldo jį į „ligoninę“. Prieina prie auklėtojo ir sako: „Tomas ima žaislus iš lentynos ir mėtė.“ Ir laukia auklėtojo atsakymo. Patvirtinus, kad žaislų mėtyti negalima, nubėga. Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėrašį per šventę, nors auklėtojas to ir prašo. Į grupę atėjusiems svečiams apžvelgė savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus.</p>	<p>Vaikams prašant įsitraukti į žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėrašį kartu su šeimos nariais. Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems</p>

		klausimų.
<p>6-asis žingsnis</p> <p>Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienvartarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę.</p>	<p>Atėjęs iš namų auklėtoji pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus.</p> <p>Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja taisyklę.</p> <p>Vaikas paaiškina auklėtoji, kad dabar nenori piešti piešinio, pasako, kad nori žaisti statybų kampelyje.</p>	<p>Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiaisiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti.</p> <p>Kartu su vaikais sudaryti dienvartarkę, tartis dėl jos pakeitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais.</p> <p>Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų).</p>
<p>Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.</p>	<p>Vaikas pasako, kad nepažįstamas suaugęs žmogus galibūti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusivežti vaiką, ką nors blogo jampadaryti. Pamokytas vaikas pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų.</p>	<p>Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus.</p> <p>Išklausyti vaikų pasakojamus, atsitikimus su suaugusiaisiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.</p>

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<ul style="list-style-type: none"> – sunkiai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų; – aktyviai priešinasi tėvų ir ugdytojų prašymams, nurodymams; – neprašo pagalbos (nesuvokia, kad galima jos paprašyti); – nedemonstruoja šiltų jausmų ir prisirišimo prie artimųjų; – vengia akių kontakto; – tempia už rankos, norėdamas parodyti ar paprašyti; – pasakoja pernelyg garsiai; – mažai pasakoja apie savo potyrus; – neprašo pasakėlių ar pokalbių. 	<ul style="list-style-type: none"> – siekia bendrauti su kitais asmenimis savitais būdais; – kviečia žaisti tokius žaidimus, kurie jam yra suprantami.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų.
- ✓ Mokykite suprasti užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“).
- ✓ Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti.
- ✓ Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką.
- ✓ Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau.

7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

- vaikai simpatizuoja vienas kitam.
- Mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais.
- Mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.		
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veikslių pasekmes sau ir kitiems.		
1-asis žingsnis Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.	Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2-asis žingsnis Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypso, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda,	Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisiti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs.

	<p>suduoda jam kastuvėliu.</p>	<p>Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.</p>
<p>3-iasis žingsnis Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.</p>	<p>Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kitoveiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu, kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoksta pasakyti: „Nesimušk, man skauda.“ Graso piršteliu: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą. Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.</p>	<p>Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškų vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiantį kitų vaikų norus. Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.</p>
<p>4-asis žingsnis Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariai dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą.</p>	<p>Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Žaidžia Giedrė su Akvile: – Ar nori būti mano vaikelis? – klausia Giedrė Akvilės. Ši linkteli galva. Prie jų prieina Matas. Stebi. – Matai, būk mano vyras. – siūlo Giedrė. – Gerai, – sutinka Matas. Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Sako: – Gerai, jei taip nori, imk raudoną mašinėlę. Aš paimsiu mėlyną. Vaikas palaukia savo eilės. Mergaitė supyksta: – Aš norėjau būti mama. Jos žaidimo draugė sutinka: – Gerai, tu dabar pabūk mama. Po to aš būsiu mama.</p>	<p>Komentuoti priimtinus ir nepriimtinus vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“.</p>

<p>Gali turėti vieną ar kelis ne-nuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipykta ir susitaiko.</p>	<p>Akvilė kasdien laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja lėlių kampelyje.</p>	<p>Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.</p>
<p>5-asis žingsnis Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą išnamų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Vaikai palaiko vienas kito fantazavimą: – Pyp pyp, kur tu eini? Tuoj suvažinėsiu! – šaukia Motiejus. – Nesuvažinėsi, aš nematomas! – atšauna Matas. Vaikai stengiasi užjausti, suprasti kitą. Pamatęs, kad Saulius sudavė Motiejui, Tomas susirūpinęs stebi, kaip šis jaučiasi. Modestas dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas, norėdamas su juo pažaisiti.</p>	<p>Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus. Siūlyti įvairios veiklos, turtinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje nesutarimo, konflikto.</p>
<p>Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.</p>	<p>Vaikai nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis.</p>	<p>Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.</p>
<p>6-asis žingsnis Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja.</p>	<p>Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisiti su savo žaislu. Po trumpo filmo, kuriame mama maudė kūdikį, vaikai tariasi dėl žaidimo veiksmų. Rūta sako: „Mums reikia vaiko odelę po maudymo patepti aliejum. Mano mama taip daro.“</p>	<p>Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus.</p>
<p>Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl.</p>	<p>Vaikai derasi. Liana žaidžia su lėlyte. Prie jos prieina Eglė ir sako: – Liana, gal nori apsikeisti lėlių drabužiais? Aš tau duosiu savo, o tu man – savo. – Nežinau, mano gražesni. – Ir mano gražūs! – Nu, gerai, aš dar pažaisiu su savo drabužiais biškį. – Bet vėliau jau apsikeisim, gerai?</p>	<p>Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis.</p>

Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems.	– Gerai, bet labai vėliau. – Nu, nelabai, tik biškį. – Gerai. Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne.	
Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.	Pasako, kuris vaikas yra jo draugas.	Pasiūlyti veiklą, kuriose reiktų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– įkyriai ar neadekvačiai siekia bendravimo; – agresyviai elgiasi su bendraamžiais; – reaguoja pernelyg impulsyviai, supyksta arba verkia; – nesidomi kitais vaikais ir (ar) žaidimais su jais; – nežaidžia siužetinių žaidimų.	– savitais, jam prieinamais būdais ištraukia į vaikų žaidimus; – savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę; – žinodamas, kad pats ko nors nepajėgs, leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. ✓ Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį. ✓ Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.). 	

8. SAKY TINĖ KALBA

Tai pagrindinė bendravimo priemonė. Vaiko sakytinė kalba, tai:

- Klausymas,
- Kalbėjimas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.		
Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.		
1-asis žingsnis Klausymas Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną.	Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi).	Tiesiog kalbėti su vaiku. Kalbėti apie tai, ką tuo metu darote ir matote, kai keičiate sauskelnes, maudote, maitinate ar rengiate, guldote miegoti.
Supranta elementarius kal-	Pašaukus vardu, atsisuka.	Kasdien grupės aplinką pa-

<p>binančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus.</p>	<p>Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. Auklėtojai pasiūlius paploti katutes, mergaitė ištiesia prieš save rankutes ir delniukais kelis kartus suploja.</p>	<p>pildyti naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat įvardijant. Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštkus, pvz., „Virė virė košė“. Žaisti žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ .</p>
<p>Kalbėjimas Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.</p>	<p>Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt.</p>	<p>Skatinti vaiką tarti jo čiauškėjimo garsus, garsų junginius, jo netariamus garsus ir garsų junginius. Skatinti vaiką mėgdžioti trumpus žodelius.</p>
<p>Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu.</p>	<p>Vaikas kelia rankas į viršų ir sako: „Nio apa!“ Vaikas atsi-sveikina: „Ate ate!“ Nukritus žaislui sako: „Ba!“</p>	<p>Kalbėtis su vaiku taisyklingai tariant garsus ir žodžius. Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, intonacija pabrėžto žodžio ir daikto ar veiksmo, rodymas turi sutapti labai daug sykių.</p>
<p>2-asis žingsnis Klausymas Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą.</p>	<p>Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą.</p>	<p>Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais.</p>
<p>Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidinimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvakarės susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Iš-klauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.</p>	<p>Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Auklėtojai pasiteiravus, kur jo šuniukas, paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au.“</p>	<p>Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstukus.</p>
<p>Kalbėjimas Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmams, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose.</p>	<p>Auklėtoja myluodama vaiką sako: – Mylu mylu, spust spust. Prie širdelės glust glust. Vaikas atkartoja atskirus žodelius: – Mylu mylu,</p>	<p>Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius.</p>

Dviejų trijų žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori.	Vaikas, matydamas, kaip plouja rankomis mergaitė, sako: „Mergaitė va teip dajo.“	Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Paskatinti vaiką kalbėti jam padedant pasakyti žodžius.
Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.	Išgirdęs deklamuojamą eilėraštuką: „Ci ku ca ku, tu ku tu ku, Daug lietučio sviedinukų“, kartoja: „Ti ku te ku, tiu ku tiu ku, Deuk letutio pedinukų“.	Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštukų, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokt.
3-iasis žingsnis Klausymas Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.	Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Auklėtoja: – Sauliuk, tavo batų raišteliai atsirišę. – Mano bata dizūkai? – pasitiksline vaikas. Auklėtoja: – Lukai, dabar čiuoši tu. Po tavęs čiuoš Simas. Simas teiraujas: – Dabal Lukas cios? As paskui? As dabal noliu ciosti.	Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti atsižvelgiant į kūrinį – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant tekstoemocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus.
Kalbėjimas 3–4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“.	Vaikas sako: „Žiūrėk, kaip aš vairuoju. Aš geras vairuotojas. Kai užaugsiu, pirksiu mašiną. Bus didelė ir graži.“	Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius.
Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nema-	Vaikas kalba: – Nu, parduotuvėj didelėj tai yra įėjimas toks... Va čia... Kur sukasi durys...	Įvairiose bendravimo situacijose nuolat klausinėti vaiko apie jį patį, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta,

to. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus.	Gestikuliuoja rankomis, rodydamas, kaip sukasi.	skatinti apie tai pasakoti.
Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį.	Vaikas komentuoja filmuką „Traukinukas iš ramunių pievos“: – Traukinukas labai linksmas, jam patinka gėlės. Jo dainelė graži.	Skatinti vaiko kalbėjimą, pateikiant taisyklingo kalbėjimo modelius.
Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.	Auklėtoja: – Gale lauko kamarėlė, Ita ita itata, Stovi pieno puodynėlė Ita ita itata. Vaikas: – Ma itata, ma citata.	Deklamuoti eilėraštukus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraščių frazes. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Kartoti girdėtus eilėraštukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus.
4-asis žingsnis Klausymas Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai	Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“.	Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai.
Pradedama išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.	Vaikas išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą. Andrius kalba Samantai: – Mano tai didžiulis paukštis bus. Iš to kartono padarysiu. Juo net žmogus galės skraidyti. Prie uodegos priklijuosiu daug siūlų. Kad gražu būtų. Samanta: – Nesąmonė. Nepakels jis to žmogaus.	Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius.
Kalbėjimas Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.	Gabija aiškina vaikams: – Aš tai žinau, kad negalima iš dėdžių svetimų imti saldinių, nes jie apnuodyti. Aaa, aš tai žinau, kad nepažįstamas dėdė net pavogti vaiką gali, jei eisi su juo.	Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvaikalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius.
Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, varto-	Vaikas pasakoja, ką girdėjęs: – Paskui nuvažiavo į ligoninę, nes skaudėjo pilvuką.	Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius

damas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius	Sirgo ir gėrė arbatą. Brolis nustebo, kas čia yra. Tėtis atnešė gėlių. Padarė arbatą su medum, kad pasveiktų. Davė biotikų.	išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius.
Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus.	Urtė klausia: – Auklėtoja, prašom pasakyti, kaip užrašyti „Colgate“? Nes aš tai valau dantis tokia pasta, tik užrašyti nemoku.	Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniiais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti.
Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.	Deklamuoja savo kūrybos eilėraštuką: – Lapė gaidelį pagriebs, Batelis išsigąs. Ir vilkas ateis, Lapė uodegą sudraskė, Ir bėgo kraujas.	Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu, neprieštarauti, nesišaipyti iš jo. Vaiko kalbos jausmą žadinti emocijais, ekspresyviai ir vaizdingai kalba.
5-asis žingsnis Klausymas Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų.	Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Vaikas, paklausęs auklėtojos skaitomo lakštingalos pamėgdžiojimo, sako: – Auklėtoja, įsijunkim paukščių garsų pamėgdžiojimo kompaktą ir kitų paukščių paklausysim.	Sudaryti galimybes vaikui susipažinti su įvairių žanrų tekstais. Padėti vaikui pajusti tekstų stilistinę įvairovę.
Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.	Jonukas, išeidamas iš grupės atsisveikina: – Bai bai! Vilius atsako: – Bai bai, viso gero, laukim karo!	Skaityti įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.)
Kalbėjimas Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis.	Vaikas vartydamas nuotraukų albumą sako: – Čia gi Obeliai. Čia Obelių bažnyčia. O čia kunigas gyvena. Čia kur seniūnas dirba. Ar nematai?	Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius.
Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai sie-	Vaikas pasakoja apie tai, kas buvo:	Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant

<p>dami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais.</p> <p>Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį.</p>	<p>– Mano brolių, kai parvežė mama iš ligoninės, tai jis buvo užsimerkęs ir toks raudonas. Paskui gėrė pieną ir pabalo. O paskui valgė košę ir užaugo dabar. Jau jis vaikšto.</p>	<p>kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju.</p>
<p>Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardžodžiuose, trumpuose žodžiuose.</p>	<p>Vaikas piešia Lietuvos žemėlapi: – Hmm... Lietuvos žemėlapis... A a a, žinau. Mums reikės gaublio. Ką? Tokia maža? Betgi visur daug žmonių. Auklėtoja, ar čia tikrai Lietuva? Robertas įvardija savo vardo bei kito žodžio pirmus garsus: – Mano pirma raidelė r. Dar r yra raktas, orkestras. Oi ne, čia iš o prasideda. Auklėtoja, o kaip sudėlioti žodį Klaipėda, ten kur jūra yra. Ai, žinau, kad pirma raidė k.</p>	<p>Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardžodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant.</p>
<p>Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>	<p>Vaikai sukūrė eilėraštkus: Tindi rindi riuška, Kas ten miške triuška? Ar ne dindiliantė Ruda bimbiliantė? Vilkas mieną pjauna, Meška kuzdiniana. O kiškelis bekepuris Ant kelmelio šoka. Jei nešviestų saulė, Būtų liūdna pasauly, Būtų baisu man, Būtų baisu tėvam. Verktų vaikai, Kaip blogai. Verktų visi, dideli ir maži.</p>	<p>Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., „Kas ten triuška? Tindiriuška.“) Skaitant kūrinėlius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraštkių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoti pasakos pradžia ar pabaigą, atvirkštinę pasaką.</p>
<p>6-asis žingsnis Klausymas Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų,</p>	<p>Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas.</p>	<p>Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų.</p>

<p>mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme.</p>		
<p>Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.</p>	<p>Perskaičius pasaką „Brėmeno muzikantai“, vaikai samprotauja. Rugilė: – Man tai patiko, kai plėšikai pabėgo iš namų. Labiausiai katinas patiko, kai jo akys sublizgėjo. Lukas: – Man tai gaila tų gyvūnų. Jų niekas nemyli. Aš tai savo katiną myliu ir jo neišmesiu. Gerai, kad išgąsdino plėšikus. Jie tai negerai. Vaikas, išgirdęs sakant „hello!“, atsako „labas!“</p>	<p>Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti.</p>
<p>Kalbėjimas Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta.</p>	<p>Goda: – Man patinka tyloje būti. O grupėje vaikai šaukia visada. Galva tada skauda visada. Norėčiau, kad būtų tylu. Vaikas žaidimo metu sako kitam: – Netrukdyk tu mums. Ir iš viso eik iš čia. Čia ne tavo žaidimas, ir mes tavęs nenorim. Tu ne daktaras... Auklėtoja klausia vaiko: – Ką reikia nulipdyti, kad paukštelis matytų? Artūras: – Glazki. Auklėtoja: – Taip, akutes. Vaikas garsiai svarsto: – O aš darau knygutę apie Vilnių. Jei mano draugė iš Amerikos atvažiuos, aš jai parodysiu. Štai prezidentūra, o čia dar Gedimino bokštą nupiešiu.</p>	<p>Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems.</p>
<p>Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius.</p>	<p>Andrius: – O kam čia tos raidelės kabo? Galiu paskaityti: MKO. Ai, supratau. Reikia surasti žodžius su tom raidelėm. O! Mikas, kaka, namo.</p>	<p>Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu.</p>

	<p>Ryte Janui atėjus į grupę auklėtoja sveikinasi: –Dzien dobry! Berniukas atsako: – Tu nekalbėk lenkiškai, nes tu kalbi lietuviškai.</p>	<p>Išmėginti kalbinės raiškos priemonės kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.</p>
<p>Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.</p>	<p>Vaikas komentuoja matomą paveikslą: – Čia nupieštas rutulys su daug spalvotų spalvų. Va, čia žalias rutulys, o aplinkui geltonas, o aplinkui dar žalias. Vaiko sukurta pasaka be galo: „Gyveno kartą senelė ir senelis. Jie turėjo anūkėlę. Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti. Beeidama pasiklydo ir pamatė dar vieną trobelę. Ten gyveno senelis ir senelė. Ir jie turėjo anūkėlę. Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti...“</p>	<p>Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt. Išmėginti kalbinės raiškos priemonės, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.</p>

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<ul style="list-style-type: none"> - trejų metų nekalba; – negeba išsakyti savo poreikių bendraamžiams ir (ar) ugdytojams; – būdamas penkerių metų netaisyklingai taria kalbos garsus (švepluoja); – prastai suvokia kitų kalbą (prašymus, nurodymus), ypač sudėtingesnes frazes; – negeba išsiaiškinti papasakoti įvykių; nusakyti savo jausmų, išgyvenimų; – nejuokauja ir nesuvokia kitų humoro; – dažnai reikia kartoti prašymus, nurodymus; – negali arba neaiškiai išreiškia susidomėjimą kalba; – kalba gramatiškai netaisyklinga (darokaitymo, derinimo, prielinksnių vartojimo ir kt. klaidų); – kalba skurdi, menkas žodynas, vartoja mažai būdvardžių; – klausydamasis blogai suvokia pasaką ar kitą tekstą; – nemėgsta deklamuoti eilėraščių, sunkiai juos išmoka; 	<ul style="list-style-type: none"> – atidžiau stebi aplinką ir aplinkinius, kartoja kitų vaikų elgesį; – komunikuoja neverbaliniu būdu (gestais, mimika, akimis, judesiais); – derina žodinę ir nežodinę kalbą; – apžiūrinėja jau pažįstamus paveikslėlius, bet neprisimindamas pavadinimo klausinėja: „Kas čia?“ „Ką daro?“ ir pan.

<ul style="list-style-type: none"> – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – kalba nesklandžiai, susijaudinęs pradeda mikčioti; – sunkiai įsimena žodžių reikšmes; – kalba per lėtai arba per greitai; – nuolat prašo pakartoti, įdėmiai stebi kalbančiojo veidą; – neišgirsta, kai į jį kreipiamasi. 	
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Mokykite išiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas. ✓ Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija). ✓ Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.). ✓ Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliuokite taisyklingas frazes, pvz., kaip ✓ paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan. ✓ Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą. ✓ Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrus, netaisykite kiekvienos jo klaidos. ✓ Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius. ✓ Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan ✓ Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliuokite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. ✓ Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją. ✓ Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių. ✓ Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai. 	

9. RAŠY TINĖ KALBA

Tai vaiko rašymas ir skaitymas.

Rašymas:

- pirmos vaiko braukomos linijos,
- taškėliai,
- kraigalionės,
- atsitiktinai parašyti raidžių elementai,
- nukopijuotos raidės.

Skaitymas:

- simbolių, brėžinių prasmės suvokimas,
- pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.</p>		
<p>Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.</p>		
<p>1-asis žingsnis Skaitymas Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja</p>	<p>Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas</p>	<p>Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes:</p>

į knygelių skaitymą (varty- mą) kartu su suaugusiais.	su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas.	vartinėti, čiupinėti, plėšyti, kramtyti, žaisti. Pasisodinus kūdikį ant kelių, kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje.
Rašymas Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.	Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais.	Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti, kaip rašote.
2-asis žingsnis Skaitymas Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisy- klingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.	Vaikas atsivertė knygą, pa- lietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, šuniuku, nusišypsojo: „Au, au, au au“. Atsivertė kitą lapą su katyte: „Mau, mau, mau“. Pastukseno pirštu paveikslą, pasilenkęs jį pabučiavo. Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“	Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę, versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu.
Rašymas Įvairiomis rašymo priemo- nėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	Vaiko spontaniški braukymai popieriaus lape.	Papildyti vaiko rašytinę aplinką. Parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių.
3-iasis žingsnis Skaitymas Varto knygeles, dėmesį skir- damas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti pa- veikslėlius su juose vaizduo- jamais konkrečiais daiktais, juos pavadiną. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius.	Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, ne- keičiant teksto. Martynas, žiūrėdamas į pa- veikslėlį, aiškina: – Mergaitė turi burnytę ir suknelę. Berniukai neturi. Kotryna pasakoja: – Berniukas rengiasi. Va ko- jinės, batai. Kur sudėti? Kur kėdutė? Skiria grupėje esančius sim- bolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.	Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstus, kuriuose kartoja- si tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personazų kalbą. Skatinti vaiką pavadinti kiek- vieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su teks- tu susietus daiktus. Nuolat atkreipti vaikų dė- mesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti

		jų reikšmę.
<p>3-iasis žingsnis <i>Skaitymas</i> Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius.</p> <p><i>Rašymas</i> Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.</p>	<p>Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto.</p> <p>Martynas, žiūrėdamas į paveikslėlį, aiškina: – Mergaitė turi burnytę ir suknelę. Berniukai neturi.</p> <p>Kotryna pasakoja: – Berniukas rengiasi. Va kojinės, batai. Kur sudėti? Kur kėdutė?</p> <p>Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.</p> <p>Vaiko keverzonės lape.</p>	<p>Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą.</p> <p>Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus.</p> <p>Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę.</p> <p>Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis.</p>
<p>4-asis žingsnis <i>Skaitymas</i></p>	<p>Vaikas pasiėmė knygą „Grybų karas“, pradėjo vartyti:</p>	<p>Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalą, knygą, bu-</p>

<p>Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.</p>	<p>– Dabar skaitysiu grybus. Labas, grybai, – juokiasi. – Grybas, baravykas, buvo baravykų mūšis ir visi žuvo. Liko tik musmirė. Grybus renka negerai vaikučiai, oi nu nu. Atia, atia, pasaka, – užverčia ir nubėga.</p>	<p>kletą ar skrajutę. Skatinti vaiką domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė.“ Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan.</p>
<p>Rašymas Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.</p>	<p>Vaiko kraigalionėse matomos raidės „o“, „i“ ir raidės „a“ elementai. Vitalijus surado šaką ir sako: – Žiūrėkit, ši šaka panaši į mano raidę V. Vaikas paveikslėlyje įrašo savo vardą.</p>	<p>Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.</p>
<p>5-ais žingsnis Skaitymas Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę.</p>	<p>Vaikas sako: – Pažiūrėkit, kai Vanesa ir Mija susikibo rankomis, turime M raidę. Robertai, pabandom ir mes kokią raidę padaryti.</p>	<p>Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. Nuolat krypti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan.</p>
<p>Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.</p>	<p>„Ropė“ – vaiko sugalvotas knygelės pavadinimas. Vartydami knygutę, Mija kalbasi su Robertu: – Žiūrėk, čia berniukas šypsosi, nes valgo sveiką maistą. O čia liūdnas, nes jam skauda pilvą. – Ne, jis liūdnas, nes storas.</p>	<p>Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, ištiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. Skatinti vaikus kurti rankų</p>

	Pažiūrėk koks. – Nestoras, jo pilvas išsipū- tęs. Nes privalgė ko nors negero.	darbo knygeles su paslaptin- gomis drelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus.
Rašymas Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalen- dorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.).	Vaiko sukurta reklama.	Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikini- mus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt.
Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasa- kas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose pa- rašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir ga- mina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuo- tais sakiniais, žodžiais, raidė- mis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando ra- šyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetinia- me kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.)	Vaiko iliustruota pasaka. Vaiko rankų darbo knygelė. Vaiko nubraižyto transporto maršruto, važiuojant per Lietuvą, planas. Vaiko parašytas vardas.	Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.
6-asis žingsnis Skaitymas Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klau- sinėja. Pradedama suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės rai- džių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedama skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį.	Knygų kampelyje kalba vaikai. Justas: – Atėjau, kad išsirinkčiau knygelę. Eglė: – Man tai patinka knygos apie gyvūnus, drugelius. Jorė: – Aš noriu surasti įdomesnių knygelių. Greta: – Aš tai noriu tik pavartyti knygelių. Tadas: – Aš tai pažįstu jau keturias raides: T, A, D ir S. Tai mano vardo raidės.	Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. Organizuoti vaiko vardo raidžių dieną. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. Sudaryti vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėlės

	Suplošiu savo vardą: Mi-ja. – Suploja du kartus. – Suplošiu tavo vardą: Vi-ta-li-jus. – Suploja keturis kartus. – Oho, koks tavo ilgas vardas, net keturis kartus ploti reikia. Suplokim Dovydo vardą.	(t. y., asmeninį vaiko raidžių žodynėlį).
Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.	Vaikas eidamas gatve skaito gatvės pavadinimą: „Gabijos“.	Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškabas.
Rašymas Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.	Vaiko užrašytas vardas. Vaiko nukopijuoti aplinkos daiktų pavadinimai. Vaiko nupieštas ženklas. Vaiko kompiuteriu užrašytos raidės, žodis.	Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais. Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– vengia žaidimų, susijusių su piešimo, spalvinimo užduotimis; – sunkiai apvedžioja kontūrus, sujungia taškus; – negeba atlikti tikslių judesių rankomis; – negrabiai laiko pieštuką, rašiklį;	-- prašo pagalbos ir ją priima; – reikalaujamas užduotis (atpažinimo, taškų sujungimo ir pan.) geriau atlieka kompiuteriu; -- noriau dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu.

<ul style="list-style-type: none"> - neskiria panašios formos ženklų, simbolių; – negali nukopijuoti paprastų formų; – negeba sudėlioti dėlionės; – blogai orientuojasi popieriaus lape; – netinkamai išdėsto jame piešinį; – sunkiai atlieka žodinius nurodymus, susijusius su ženklų seka. 	
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. ✓ Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt. ✓ Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. ✓ Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakatą, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. ✓ Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraitė“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.). ✓ Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti. ✓ Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybes popieriu ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt. ✓ Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus. 	

10. APLINKOS PAŽINIMAS

Gilus aplinkos pažinimas susideda iš:

- domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti;
- pagarbos gamtai ir gyvybei, žmonių sukurtai aplinkai, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms;
- gebėjimo mąstyti, samprotauti, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo;
- aplinkos pažinimo būdų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikymo žinias.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Vertybinė nuostata. Nori pažinti ir suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs nors nauja.</p>		
<p>Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.</p>		
<p>1-asis žingsnis Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus.</p>	<p>Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje.</p>	<p>Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti,</p>

		išbandyti. Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje.
Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius.	Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus.	Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą).
Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Bando pasiekti, paimti, paliesiti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.	Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais.
<p>2-asis žingsnis</p> <p>Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė)</p>	Pamėgdžiodami suaugusiųs bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūną, palaistyti augalą ir pan.	<p>Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą.</p> <p>Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės. Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnėlius. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.</p>
<p>3-iasis žingsnis</p> <p>Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus</p>	<p>Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. Pasako, kai šalta ar šilta. Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo</p>	<p>Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, naminių gyvūnėlių. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnėlis ėda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad</p>

<p>ar gyvūnus.</p>	<p>susidomėjimą. Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų.</p>	<p>jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais.</p>
<p>4-asis žingsnis Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).</p>	<p>Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia.</p>	<p>Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, patiems dalyvauti juos prižiūrint. Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaikškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, raukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant.</p>
<p>5-asis žingsnis Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais,</p>	<p>Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Sako, kad nori turėti globotinį. Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovietes. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai</p>	<p>Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovietes (profesijos), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Grįžus padėti</p>

<p>gamtos reiškiniams, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra)</p> <p>Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas.</p> <p>Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.</p>	<p>dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino.</p> <p>Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius, bet klausia apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje.</p> <p>Dalyvauja mažos grupelės veikloje, dalijasi žaislais, pareigomis, idėjomis, tariasi dėl jų įgyvendinimo.</p> <p>Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Kalba apie tai, kuo bus suaugę.</p> <p>Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius.</p>	<p>vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunksnos, sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveikslukų, bukletukų ir pan. Parsineštą gamtinę medžiagą galima mokytis grupuoti pagal požymius.</p> <p>Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai.</p> <p>Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.</p>
<p>6-asis žingsnis</p> <p>Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai.</p> <p>Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą.</p> <p>Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius.</p>	<p>Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą).</p> <p>Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo).</p> <p>Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas.</p> <p>Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės).</p>	<p>Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt.</p> <p>Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais.</p> <p>Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan.</p>
<p>Pasako tėvų profesijas, įvardija savo gimtąjį miestą, žino savo namų adresą.</p> <p>Pasako savo šalies ir sostinės</p>	<p>Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete.</p> <p>Rūšiuoja atliekas, žino šiukš-</p>	<p>Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublij.</p> <p>Supažindinti su giminės medžiu.</p>

<p>pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.</p>	<p>lių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbroliis. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi.</p>	<p>Ekskursijos į tėvelių darbo vietas. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika. Švęsti tradicines šventes. Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes (pvz., Užgavėnės Rumšiškėse, žirgų lenktynės Dusetose ir kt.) fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. Skirti užduotėles vaikui stebėti žvaigždes žiemą ryte einant į darželį ir pasakoti. Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. Siūlyti stalo žaidimų, įvairių lotų. Siūlyti vartyti žurnalus.</p>
---	---	--

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada.</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - turi mažai žinių apie aplinkinį pasaulį; - nežino svarbiausios informacijos apie save; - nežino svarbiausių amžiaus reikalavimus atitinkančių sąvokų; - nežino esminių metų laikų požymių; - negeba naudotis būtiniausiais prietaisais, priemonėmis; - blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; - nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; - veikdamas sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; - nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie 	<ul style="list-style-type: none"> - dažniau klausia: „Kas čia?“ „Ką šitas daro?“ ir pan.; - dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu; - žino apie kai kuriuos daiktus, reiškinius daugiau negu bendraamžiai (pvz., apie dinosaurus); - vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja; - paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man

aplinkos vaizdus; – smulkmeniškai klausinėja apie aplinkos vaizdus; – aplinkos daiktus tyrinėja liedsdamas; – nemėgdžioja aplinkos garsų; – nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus; – nesidomi paukščių, gyvūnų skleidžiamais garsais.	nupirko riedučius...“ ir pan.; – aplinką tyrinėja išsiklausydamas, gilinasi į tai, ką apie aplinką kalba aplinkiniai.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje. ✓ Lankykitės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan. ✓ Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvelių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą). ✓ Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius. ✓ Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle. ✓ Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan. ✓ Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą. ✓ Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus). ✓ Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas. 	

11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Skaičiavimas- tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.

Pagrindiniai aspektai:

- skaičius vartojamas kiekiui nusakyti (kiek?),
- skaičiaus vartojimas numeruoti,
- simboliai, vartojami skaičiams pažymėti,
- vaiko pažintinė raida taip pat neatsiejama nuo besiplečiančio vaiko suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus.

Matavimo komponentas susidaro iš:

- vaiko pažinties su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis,
- daikto dydžio, dydžių santykio suvokimo,
- vis gerėjančio vaiko orientavimosi laike ir erdvėje.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.</p>		
<p>Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.</p>		

<p>1-asis žingsnis Skaičiavimas Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p>	<p>Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“ Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi, krykštuoja. Norą dar pažaisti išreiškia ir veiksmais (ima suaugusįjį už rankos ir tempia ar pats šliaužia ten, kur žaislas prieš tai jau buvo pasirodęs).</p>	<p>Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynės“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti).</p>
<p>Matavimas Susidomi kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p>	<p>Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėstom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi kas atsitinka kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką.</p>	<p>Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.</p>
<p>2-asis žingsnis Skaičiavimas Supranta ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p>	<p>Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus.</p>	<p>Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštkus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštkai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną).</p>
<p>Matavimas Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.</p>	<p>Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktąjį; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo</p>	<p>Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visai eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.</p>

	dydžio (didelį arba mažą) kamuolį.	
3-iasis žingsnis Skaičiavimas Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą.	Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą.	Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan.
Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.	Žaislus, daiktus, sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas.	Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“).
Matavimas Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus.	Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visaip bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę.	Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus.
Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.	Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau.	Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.
4-asis žingsnis Skaičiavimas Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja.	Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paveikslėlyje suranda trims meškiukams po puodynę medaus. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis.	Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino.

<p>Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p>	<p>Žaisdamas vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: „Aš bėgsiu pirmas, tu bėgsi antras. Aš atėjau į darželį pirmas, o tu po manęs!“).</p>	<p>Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., meškučiai iš pasakos „Du godūs meškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirptą sūrį).</p>
<p>Matavimas Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą.</p>	<p>Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukompnuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę; iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį.</p>	<p>Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „panašus į Rubiko kubą“, „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bei skirtingos formos ar dydžio daiktus). Lesti vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego.</p>
<p>Labai skirtingus ir vienos daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais.</p>	<p>Pridėdamas vieną šiaudelį prie kito, nustato, kuris šiaudelis iš trijų yra vidutinio dydžio ir jį padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Paklaustas apie kambario ilgį, išmatuoja jį žingsniais; išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad katinėlis yra mažesnis už šuniuką.</p>	<p>Prašyti palyginti kasdieninėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus.</p>
<p>Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn.</p>	<p>Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį.</p>	<p>Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu, (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“).</p>

<p>Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p>	<p>Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad žiema ateis tada kai nuo medžių nukris lapai.</p>	<p>Kalbėtis apie tai, ką vaikas daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti į metų laikams būdingus požymius.</p>
<p>5-asis žingsnis Skaičiavimas Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių, bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: „Kiek iš viso?“, „Kiek daugiau?“, „Kiek mažiau?“</p>	<p>Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai.</p>	<p>Prieš pradėdant žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan</p>
<p>Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas besikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus), pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.</p>	<p>Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviruoja stalą. Suveriapakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampus ir kvadratus. Išklauses pasakos, kurioje trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“</p>	<p>Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas kaip nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“, „Pagrandukas“).</p>
<p>Matavimas Skiria, trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį.</p>	<p>Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampus viena, o stačiakampus – kita spalva. Serviruoja stalą.</p>	<p>Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampus, stačiakampus. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką.</p>

<p>Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai.</p>	<p>Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Balsu samprotuoja, kad tėtis yra aukštesnis už vaiką, du obuoliai yra beveik tokios pat masės (tiek pat sveria) ir pan.</p>	<p>Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matavimą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoto pėdomis, žingsniais). Kaupti tvėrmės dėsniumi suvokti reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą).</p>
<p>Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinis daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan.</p>	<p>Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalą, įproja į kalniuką, užlipa ant suoliuko.</p>	<p>Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėti nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“).</p>
<p>Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.</p>	<p>Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.</p>	<p>Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėti nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“).</p>
<p>6-asis žingsnis Skaičiavimas Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamų daiktų skaičių žyminiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis.</p>	<p>Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ar dvejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas.</p>	<p>Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokyti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuoti svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. Skatinti vaiką aiškinti kietiems savo mintis, idėjas apie atliekamą skaičiavimą. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui).</p>
<p>Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais</p>	<p>Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais.</p>	<p>Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės</p>

elementais.	Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę.	veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus seku sudarymo būdus.
Matavimas Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą.	Pasako, kad mamos karoliai suveri iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. Atrenka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų.	Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras.
Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžius, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.)	Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būda atstumui išmatuoti.	Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsnį (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse). Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinant idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.
Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduryje, išorėje ir kt.	Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje.	Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reikalingą judėjimo kryptį, daiktų vietai nusakyti.
Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).	Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus; pasako ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus	Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. Skatinti dažniau vartoti

		savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairių metų laikų atliekamus darbus.
--	--	--

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“.
<ul style="list-style-type: none"> – neprisimena daiktų eiliškumo; – nesuvokia, kad pakeitus daiktų išdėstymą eilėje, jų skaičius nepasikeičia; – nesuvokia paprastų skaičiaus, laiko erdvės sąvokų: „daug“, „mažai“, „pasidarė daugiau“, „pasidarė mažiau“, „dabar“, „paskui“, „didelis“, „mažas“; – nesuvokia laiko trukmės, nuolat vėluoja; – negeba atlikti praktinių veiksmų, susijusių su daiktų pridėjimu, atėmimu ir išdalijimu; – prastai suvokia kryptį (pvz., „į kairę“, „į dešinę“, „pirmyn“, „atgal“); – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nežino svarbiausios informacijos apie save; – negeba rūšiuoti daiktų į grupes; – nesupranta, kaip žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – prastai skiria kairę ir dešinę puses; – painioja svarbiausias erdvines sąvokas „už“, „prieš“, „viduje“, „ant“, kt.; – sunkiai sudėlioja mozaiką, dėlionę; – nesupranta, kaip žaisti žaidimus, kur reikia rūšiuoti, grupuoti; – susiduria su sunkumais lygindamas daiktus pagal dydį, formą; – lėtai vykdo žodinius nurodymus, susijusius su sekos nustatymu. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažniau klausia apie dienotvarkę, pvz., „ar jau valgysim?“ ir pan.; – dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, žaisdamas žaidimus, susijusius su kiekio ar skaičiaus suvokimu; - labiau mėgsta žaidimus, kur reikia atspėti, pavaizduoti; – supranta, kad dažnai praranda laiko pojūtį, todėl klausinėja: „Ar jau?“ „Kada?“

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- ✓ Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- ✓ Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- ✓ Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematinės sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
- ✓ Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“, „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- ✓ Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais.
- ✓ Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- ✓ Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti).
- ✓ Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- ✓ Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- ✓ Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampiu“).

12. MENINĖ RAIŠKA

Vaiko meninė raiška- tai įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis.

- muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.
- šokis tai vaiko raiška judesiu, šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šoko žanru, sekas.
- vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. kiekvienas vaikas vaidindamas vaizduodamas reiškia požiūrį ir supratimą.
- vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.		
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.		
1-asis žingsnis Muzika, šokis Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką,	Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus	Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku (pvz.,

<p>suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais.</p>	<p>guguodamas, veblendamas „ba-ba-ba“, „mama-ma“, „te-te-te“, judina rankas (jomis mojuoja, iškelia aukštyn) ir kojas (sėdėdamas tapšnoja pėda į grindis). Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką, judina varpelį ir pan.), atkartoti suaugusiojo judesius (pvz., atsisėda, susipasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir įsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus balsu (čepsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleisti garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“), mėgina skaityti knygas, padedančias įtvirtinti šiuos kalbinius gebėjimus.</p>	<p>„A-a a-a, pupą“, „Užmik, užmik, mažute“, „Učia lyliatu, mažoji“ ir kt.). Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiaisiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiulkinėlių“, „Kėkū kėkū“ ir kt.). Išraiškiai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti balsu, perteikiant įvairias vokales galimybes (pvz., dainuoti, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu), o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. Reikėtų vaiką nešioti, ritmingai sūpuojant, kilnoti, judinti jo rankas ir kojas.</p>
<p>Žaidinimai ir vaidyba Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.</p>	<p>Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmai sakydamas: „Gydu gydu katutes“. Vaikas krykštauja, juokiasi, pamėgdžiodamas guguoja – intonuoja, pliaukši. Kai suaugusysis pasislepia už pagalvės ir ištaria: „Nėra mamytės, nėra“, o po to vėl pasirodo, vaikas krykščia iš pasitenkinimo, pats slepiasi bei pasirodo panašiu būdu. Laikydamas rankoje žaislą, jį judina, barškina, burzgia</p>	<p>Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandyti jam pritarti, veikti kartu. Drąsinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis emocijomis intonacijomis (švelniai, linksmai, meiliai, paguodžiančiai), naudoti įvairių tempą (greitą, lėtą). Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidinimus, pokštavimus kartoti keletą kartų.</p>
<p>Vizualinė raida Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus,</p>	<p>Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. Stebėdamas suaugu-</p>	<p>Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą,</p>

<p>įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.</p>	<p>siojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Pažiūri į dažuotus pirštus, juos palaižo ir vėl ima tepinėti. Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką patrina pirštu.</p>	<p>kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus.</p> <p>Pasiūlyti vaikui saugių, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų (vaškinių kreidelių, storų teptukų, ryškių spalvų dažų, lipdymo tešlos ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą.</p>
<p>2-asis žingsnis Muzika, šokis Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p>	<p>Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Virė virė košė“, „Į Šakius“, G. Vanagaitės „Du ožiukai“ ir kt.), judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, trepsi, spyruokliuoja, susikabinęs dviem rankom su suaugusiuoju šokinėja ant dviejų kojų). Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Katytė“, „Pelytė“, „Pyragėlis“). Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu (pvz., kaladėle, žaislu ar kuo kitu).</p>	<p>Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiaz, roko ir kt.) bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus.</p> <p>Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą.</p> <p>Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.).</p> <p>Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus.</p> <p>Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti.</p>
<p>Žaidinimai ir vaidyba Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidimus mėgdžioja įvairias iš-</p>	<p>Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam sekant pasakėlę ir vaiko arba</p>	<p>Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus viru košė“, „Eisim eisim į tur-</p>

<p>girstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmiais (pamojuoja, apkabina)</p>	<p>savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, dalija, jai pasibaigus, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmai juokiasi. Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako.</p>	<p>gelį“). Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Vedžiojant žaislą, kartoninę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką mėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas: – Kiškis atsikėlė, nusiprausė, sėdo valgyti košės. Ar sotas kiškis? – Sotus. – Tada kiškis apsiavė batus ir išstriksėjo į lauką.</p>
<p>Vizualinė raiška Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkcioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį.</p>	<p>Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Pakalbintas suaugusiojo pasižiūri į linijų raizginius ir sako: „Nė au au, cia py py...“ Pažiūri į piešiantį suaugusįjį ir sako: „Noniu da.“</p>	<p>Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skirti daug dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.</p>
<p>Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).</p>	<p>Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais. Eksperimentuoja tapymą kempine: pradžioje brauko lyg teptuku, po to nudžiungia, atradęs, kad baksnojant pasidaro daug dėmių.</p>	<p>Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti dažais, paišelioti, dėti spaudus kempinėle (pvz., atsisėdus prie stalo ar ant grindų, stovint prie mažo molberto ar dažant kartoninio namelio sienas), ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens).</p>
<p>3-iasis žingsnis Muzika Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan.</p>	<p>Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt.</p>	<p>Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių.</p>
<p>Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles,</p>	<p>Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono</p>	<p>Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų</p>

palydėdamas jas judesiais.	dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A.Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietu, ploja, trepsi ar kt.).	tekstą judesiais.
Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka).	Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.)	Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imitujant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant.
Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu.	Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais).	Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais (ritminėmis lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, varpeliais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti.
Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais.	Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais.	Sudaryti sąlygas ir skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi.
Žaidimai ir vaidyba Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.	Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro.	Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Gėrėtis vaikų žaidimu. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka.

<p>Vizualinė raiška Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia aiktus ar įvykius.</p>	<p>Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šūkčioti, trinti, kol pratrina skylę. Žiūrėdamas į teptuku nutapytas spalvines dėmes, suprato, kad jos ką nors pasakoja.</p>	<p>Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta.</p>
<p>Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	<p>Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą.</p>	<p>Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiu popieriumi ir kt.). Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus.</p>
<p>4 žingsnis Muzika Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina.</p>	<p>Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena.</p>	<p>Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant.</p>
<p>Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, plo-</p>	<p>Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“, „Tas žvirblelis“ ir kt.) ir autorines (pvz., V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“, V. Bagdono „Mamytei“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“,</p>	<p>Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. (Pvz., padainavus \dainą apie kiškį, užduoti vaikams klausimus „Kaip dainuoja kiškis?“ „Koks jo balsas?“ ir kt. Kiekvienas vaikas padainuoja savaip ir visi aptaria kiškio dainas). Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus,</p>

<p>ja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui.</p> <p>Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.</p>	<p>„Bulvienė“ ir kt.), atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vežasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius.</p> <p>Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais.</p> <p>Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles ir kt.</p>	<p>eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti ir t. t</p> <p>Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos (pvz., akmenukų, kankorėžių, gilių, šakelių ir kt.) ar buities atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių, ričių, tūtelių ir kt.) ir kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų.</p>
<p>Šokis Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.</p>	<p>Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt. Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją, pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos (guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą), daigo (suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn), iki žiedo (atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi) ir nuvytymo (leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia). Arba šokinėja ant dviejų kojų, viena koja perteikdamas lietaus lašelius,</p>	<p>Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su jokia šokio žanru nesusijusius judesius. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę (aukštyn, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys).</p>

	<p>ritasi perteikdamas upelio tekėjimą, sustingsta ledo gabaliuko poza, vėl atsigula ant žemės rodydamas, kad ištirpo.</p>	
<p>Žaidimai ir vaidyba Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuo se rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.</p>	<p>Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškingai, perteikdamas emocija pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad bijo kirptis, ramina, kad neskaudės ir t. t. Žaisdamas pagal pasaką „Batuotas katinas“, pasakoja, kur keliavo katinas, ką matė, ką sutiko. Pabaigia savaip: „Dabar katinas nebegauda pelių, nes išėjo žaisti.“ Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų: „Žilvitis išdygo“ – atsitupia ir stojasi tiesiai arba krypuodamas į šonus; „užaugo“ – iškelia rankas į viršų arba stiebiasi ant kojų pirštų galų. Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypsosi, džiaugdamasis, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia.</p>	<p>Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekoreguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastango - mis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti.</p>
<p>Vizualinė raiška Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacijomis, mimika.</p>	<p>Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo ir iš jo išeinančių linijų piešimo variantus.</p>	<p>Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoksta, o paskui kuria, bet kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. Pedagogo vaidmuo – turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko</p>

		pasitikėjimą, palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt.
Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.	Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti, pvz., energingai brauko mėlynos spalvos pieštuku. Piešia linijas ant smėlio, sniege. Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom. Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis.	Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo auklėtojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti piktą, šokančią, šokinėjančią liniją; lašinant skirtingų spalvų ir skirtingą kiekį dažų į vandenį, sukurti šviesių ir tamsių, šiltų ir šaltų spalvų labirintą. Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbelių.
5 žingsnis Muzika Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius.	Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo.	Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės.
Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučią ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti.	Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempele“, „Graži ponia pelėda“, „Lietuvos šalelėj“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.). Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius (pvz., piktas vilkas, gudri, meili lapė, greitas, bailus kiškis ir t. t.), nuotaikas	Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus pvz., piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasivaikščioti ir t. t.).

	(džiaugsminga, liūdna, pikta ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.).	
Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus.	Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus.	Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti, pritari dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus.
Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.	Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėrašiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“, M. Vainilaičio „Cha cha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginytis ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir kt.), judesius rateliui, žaidimui.	Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti.
Šokis Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastas, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreikšdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus	Šoka sukamuosius ratelius, pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt. Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., drugelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus šliaužimo, vertimosi judesius ir greitus skraidymo judesius, bėgiojimą, sukimąsi, kurie perteikia drugelio skrydį, juos	Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma, t. y. sukamuosius ratelius. Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz.: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“, „šliaužė lėtai kaip vėžlys“.

	<p>sieja tarpusavyje atlikdamas „žemai“ ant grindų arba „aukštai“ atsistojęs. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiškiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams.</p>	
<p>Vaidyba Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.</p>	<p>Vaidindamas vaizduoja, kaip Batuotas katinas žygiuoja ir dainuoja, sustoja, pašoka, sukinėdamasis į visas puses apžiūri karaliaus pievas, kaip iškėlęs kardą kovoja su žmogėdra. Sukuria savo pabaigą – dabar katinas nebegaudo pelių, o valgo kačių maistą. Vaidindamas Batuotą katiną kalba pasitikinčiu bal - su, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugęs domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina. Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau sukuria savų: vaizduodamas, kaip aguonėlė išdygo, stojasi rangydamasis į šonus, kaip užaugo – ne tik iškelia rankas į viršų, bet ir jomis pamosuoja, kaip pražydo – sukioja kumšteliu, galvą, pajuda visu kūnu. Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu.</p>	<p>Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliau. Klausiti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso? Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti, pvz., „Ką atsakė šienpjoviai?“ Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Aiškinant siužetą, padaryti pauzes, kad vaikas galėtų sutelkti mintis, suma - nymus ir pagal juos veikti. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausiti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus.</p>
<p>Vizualinė raiška Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais.</p>	<p>Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Norėdami pasakyti viską, ką</p>	<p>Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi,</p>

<p>Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti.</p>	<p>žino apie vaizduojamą objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detaliai vaizduoja tai, ką nori papasakoti). Pavaizdavo, kas vyksta skrendančiame lėktuve: permatomame lėktuvo salone sėdi žmonės su ausinėmis, jie klauso muzikos. Vaizduoja žmogaus judesį (sulenktas einančio žmogaus kojas, iškeltas rankas).</p>	<p>pvz.: skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinčius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti ir kt. Kuo turtingesnė bus vaiko patirti tuo išradingesnė ir įdomesnė bus jo kūryba. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes (gali lankstytis, šokinėti, suktis), stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas.</p>
<p>Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p>	<p>Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuriam siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglių ir kt. Karmo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. Kuriam asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buitinių daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuriam netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrėsi savo atradimais.</p>	<p>Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo sumanymais, pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinėti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno pro - jektų (pvz., muzikos ir dailės projektas „Aš piešiu muziką“). Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrus, išpūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz., piešiant gamtoje, ant asfalto, šaligatvio plytelių, smėlio, šlapio sulamdyto popieriaus, laikraščio, piešti plunksna, laikraščio, piešti plunksna, kitu teptuko galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.) Padėti vaikui</p>

		išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.
<p>6 žingsnis Muzika</p> <p>Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinų ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius išpūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus.</p>	<p>Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinų. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz., smuiką, kankles, gitarą ir kt.). Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria.</p>	<p>Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus.</p>
<p>Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamias į savo ir draugų dainavimą.</p>	<p>Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz., V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz., „Saulele motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo.</p>	<p>Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu.</p>
<p>Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį.</p>	<p>Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Virė virė košė“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., lietuvių liaudies melodija, harmonizuota V. Žiliaus, „Žvejų polka“, J. Gaižausko „Mažas valsas“, J. Štrauso „Polka“ ar kt.). Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti.</p>	<p>Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguotų orkestrui. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį.</p>

<p>Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.</p>	<p>Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui (pvz., žiemą, pavasarį, rudenį, gėles, medžius, gyvūnus ar kt. vaizduojantys paveikslai). Vietoj kalbos vietomis dainuoja (kaip operetėje), kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius.</p>	<p>Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams.</p>
<p>Šokis Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius.</p>	<p>Šoka ratelius, pvz., „Aš dailus bernelis“, „Adatyti pamečiau“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt.</p>	<p>Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Galima naudoti ir kitų tautų folklorinę medžiagą, ypač jei grupėje yra vaikų iš mišrių šeimų. Jei renkama autorinius (profesionalių choreografų ar auklėtojų) sukurtus šokius, atkreipti dėmesį, kad juose nebūtų sudėtinių judesių (pvz., kryžiuoti kojas vieną prieš kitą, peršokti nuo dviejų kojų ant vienos arba nuo vienos ant dviejų), t. y. polkos, valso, ča ča ča ir kitų sudėtinių šokio žingsnių.</p>
<p>Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.</p>	<p>Sujungia judesius atliekamus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu tempu, panaudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos, pvz., ridentis žemai ir lėtai, bėgti aukštai ir greitai, suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimąsi ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas sunorima perteikti mintimi, šokio nuotaika, pvz., greitai sukasi pašokdamas aukštyn ir pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos</p>	<p>Siūlyti vaikams stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokios gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai (gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejudą, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas</p>

	tempą, nuotaiką.	
<p>Vaidyba Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas.</p>	<p>Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaistais, atlieka operacijas; žvirblį, kuris atstraksi ir čirškiančiu balsu ima skūstis, jog jam skauda sparnelį, stirną, kuri atšuoliuoja ir švelniai pasakoja apie sergantį savo vaikelį. Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia kėde kaip akmeniu, lapės nameliu. Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kad bus žaidžiamas drakonas, kas bus drakonas, kas ir kaip jį nugalės, kaip drakonas vėl atgis. Apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžiavaidina. Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“, laisvai, pagal situaciją reiškia veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmi šokinėja ir sukasi aplinkui, po to parodo, kaip skauda galvelę ir t. t.</p>	<p>Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus („Katinėlis ir gaidelis“, „Žvirblis“, „Kelionė“). Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams, pvz.: žaisti, kurti vaidinimą lėlių teatre arba persirengti dramos, taip pat muzikinio ratelio veikėjais, pasipuošti. Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą (nekasdienišką skrybėlę, didelę dėžę ir pan.) tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas.</p>
<p>Vizualinė raiška Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus.</p>	<p>Keli vaikai sumano vaizduoti kelionę į Afriką. Ilgokai tariasi, kuriame popieriaus krašte kuris vaikas pieš, pasirenka įvairias dailės priemones ir medžiagas. Kūrybos procese bendradarbiauja, vienas kitą taisy, dalijasi idėjomis, ginčijasi: – Taip nebūna! Mašina į Afriką juk nenuvažiuosi, reikia lėktuvu skristi. Ilgokai piešę ima žaisti: dėlioti žaislines drambliukų, tigrų figūreles, „važinėti“</p>	<p>Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taidkomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno (instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodoje, muziejuose, tradicinėse šventėse. Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsiziūrėti bei api-</p>

<p>Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemonės ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.</p>	<p>Afrikos keliais ir „medžioti“ tigrus.</p> <p>Piešdamas kuria fantastines istorijas: – Aš gyvenu Raudonojo kardo planetoje. Aš nuskrisiu į kitą planetą, kur vykdysiu slaptą misiją.</p> <p>Mergaitė kuria istoriją, žiūrėdama į savo dailės kūrinį: – Gyvybės medis yra labai panašus į tikrą medį. Jis yra pasodintas vazonėlyje. Ant šakų tupi paukšteliai. Jie žiūri vienas į kitą. Man atrodo, kad vienas yra mergaitė, o kitas berniukas. Jie labai gražiai draugauja. Ant to medžio yra daug uogyčių, vienos žalios, o kitos raudonos. O čia tupi mano šuniukas, jis žiūri į paukščiukus.</p> <p>Stabteli prie tautodailės ornamentikos plakato, ilgokai jį apžiūrinėjusi pasirenka įvairių spalvų flomasterius ir nueina piešti.</p> <p>Kuria erdvines, mobilias kompozicijas. Įvairių spalvų popierinius skritulius kerpa ratuku, išgaudami spirales. Jas pakabina ant sutvirtintų sukryžiuotų pagaliukų. Ant jų sumano priklijuoti gėlyčių, vienur, kitur paspalvinti.</p> <p>Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūreles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Juos fotografuoja, peržiūri naudodami multimediją. Žai-</p>	<p>būdinti, kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija (ji gali būti rami, aštri, virpananti, gali šokinėti, suktis, gali tyliai ir garsiai skambėti, gali pasakyti apie skirtingus kvapus – rožės ar česnako), spalva gali skleisti šilumą ar šaltį, ant popieriaus išpūtinėtų į šonus dažų dėmė gali priminti skrendantį paukštį ir pan.</p> <p>Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jautimą patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.).</p> <p>Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). Paskatinti sukurti savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį.</p> <p>Eksperimentuoti ir atidžiau įsižiūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes (pvz., priešingose stalo pusėse sėdintys vaikai lėtai rankomis brauko ant jo esančius dažus, stebėti jų maišymąsi, atsiradusius atsitiktinius raštus ir vaizdus. Padaryti vaikams patikusių fragmentų atspaudus.</p> <p>Sudaryti galimybę netikėčiausiais būdais pažinti dailės medžiagų galimybes: atliekant eksperimentą „Sprogstančios spalvos“ (naudojant maistinius dažus, pieną ir skystą muilą), piešiant stiklo kamuoliukais, bandant spalvų maišymąsi per nutiestus tarp spalvoto vandens indelių popierinio rankšluosčio til-</p>
---	--	--

	džia kompiuterinės grafikos programa (Paint, Paintbrush ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį rodo ekrane.	tus, mėgaujantis ebru (tapyba ant vandens) ir t. t. Jeigu grupė ar darželis turi kompiuterį, šviesos stalą, fotoaparata, grafoprojektorių, multimediją, interaktyvią lentą, tereikia padrašinti vaikus įvairiapusei kūrybinei raiškai, kūrybai skaitmeninėmis priemonėmis (programomis Paint, Paintbrush, Corel, Photoshop ir kt.). Kaupti elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.)
--	---	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“.
<ul style="list-style-type: none"> – vengia dalyvauti veikloje, kai yra derinamas klausymasis ir judesys (pvz., šokis); – atlieka netikslius judesius, kai reikia klausyti muzikos ir ritmiškai ploti; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – negali atpasakoti girdėtų pasakojimų; – nepajėgia pakartoti demonstruojamų judesių; – nesiseka piešti aplinkos daiktų, kopijuoti, jungti taškelius, žaisti su spalvinimo knygelėmis; – nesidomi paveikslėliais knygelėse; – piešdami, lipdydami, aplikuodami daro netikslius judesius pirštais, darbeliai nuolat ištepti, suglamžyti; – sunkiai pataiko įdėti objektą į reikiamą vietą (pvz., įdėti kaladėlę į jai skirtą išpjovą), varstyti raištelius, tiksliai sujungti dalis ir kt.; – netiksliai gestikuliuoja rankytėmis šokio, žaidimo metu ir pan.; – neigiamai reaguoja (dengiasi ausis, rėkia, slepiasi) į tam tikrus garsus (aukštus, žemus ir kt.) - neigiamai reaguoja į tam tikras spalvas; – „įklimpsta“ į vieną meninės raiškos būdą (pvz., piešia vienodas formas, naudodamas tą pačią spalvą). 	<ul style="list-style-type: none"> – stengiasi piešti, remdamasis vaizduote; – stebi šokančius vaikus, klausosi muzikos, dalyvauja judriuose žaidimuose, kai nėra muzikos arba žodinių komentarų; – apžiūrinėja paveikslėlius, jei nereikia jų kopijuoti; – dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu; – atlieka veiklą, susijusią su regimuoju suvokimu (piešia, kopijuoja ir pan.); – žaidžia matytus ir išmokus žaidimus; – mėgdžioja bendraamžių žaidimus.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo).
- ✓ Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti.
- ✓ Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą.
- ✓ Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultatą.
- ✓ Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje.
- ✓ Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan.
- ✓ Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė.
- ✓ Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių.
- ✓ Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiujė šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

13. ESTETINIS SUVOKIMAS

Vaiko estetiškas suvokimas - tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinį, savo ir kitų kūrybos grožį. Tai vaiko estetinių galių – išgyvenimų, intucijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, estetinio skonio ir vertinimo, supratimo, suvokimo, estetiškumo ir gėrio poreikio, veiklos ir kūrybos- visuma.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrįsi, grožįsi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.		
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.		
1-asis žingsnis Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštaujama, siekia paliesiti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ri-	Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu.	Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais.

tmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.		
	Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis.	Emocionaliai kalbėtis, žaidinti, bendrauti, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jaustų veiksmis reiškiamas emocijas.
	Trumpam nutyla ir susidomėjęs seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmai slepiasi ir vėl pasirodo arba kaip ant stalo emociškai vedžioja kiškučio žaislą.	Suteikti vaikui galimybę sureaguoti savo tempu, t. y. palaukti tiek laiko, kiek reikia vaikui, o ne kiek atrodo tinkama auklėtojiui.
	Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti.	Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrasinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę.
	Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius.	Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
2-asis žingsnis Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelėlių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksma, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna.	Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinijų, skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius.
	Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu.	Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltus įspūdžius.
	Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu.	Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikšti sąlygiškomis mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia.
	Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“.	Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo

	Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar.	kūrinėlių. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones.
	Džiūgauja, krykštuoja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiuo-pinėti, nuskinti.	Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3 žingsnis Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius.	Kartais klausydami si nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto.	Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti.
	Stebėdamas šokį nupiešia labiausiai įsiminusį šokio personažą.	Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“
	Suvokia, kad vaizduoja kitą personažą – maitindamas lėlę.	Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką.
	Įžiūrėjęs savo piešinyje lėktuvą, ima bėgioti iškelęs piešinį po grupę, burgzti kaip lėktuvas.	Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbėliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį.
	Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga.	Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti.
	Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti.	Kadangi vaikai nuo gausių ryškių įspūdžių greit pavargsta, reikėtų stebėti trumpą vaidinimą (daug kartų tą patį).
	Grožisi savo puošniais drabužiais.	Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais, žaislais, savo

		išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu.
Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Jeį šokis patiko, ploja. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę.	Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais.
	Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja.	Pasidomėti, ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, jog vilkas gali ateiti ir į jo namus.
	Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija, nusako, komentuoja.	Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaisa.
	Priejęs prie lentynėlės susidomi šiaudiniu paukšteliu, jį apžiūrinėja, brauko per šiaudinę uodegėlę.	Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.
4 žingsnis Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti.	Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia.	Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose.
	Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus.	Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti.
	Pasako, ką pats šoko.	Paprašyti vaiko pasakyti ir parodyti, kaip jis būtų ką nors daręs.
	Norėdamas suprasti vaidinimą apie vilką ir ožiukus, klausia („Kas čia?“), spėlioja („Ar vilkas suris ožiukus?“), pats bando paaiškinti („Vilkas ožiukus atris“).	Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna?
	Įsijautęs į piešimo procesą, emociškai komentuoja savo piešinį.	Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau.
Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo	Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą (ima šokinėti arba ramiai linguoja),	Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti

pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką.	linksmo siužeto paveikslėlių ir skulptūrėlių (aktyviai komentuoja arba ramiai apžiūrinėja, glosto).	savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto.
	Pajunta knygelėje vaizduojamų personažų emocijas būsenas, pastebi formas.	Būti greta vaikui apžiūrinėjant meno kūrinius, daiktus, žaislus, ugdyti estetinį jautrumą – pritarti, papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu.“)
	Sutelkdamas žvilgsnį pastebi ir emociškai reaguoja į kai kurias meno kūrinių, gamtos (ypač augalų, gėlių), buitinių daiktų, bendraamžių elgesio, šventiškai pasipuošusios grupės, gatvės, namų estetiškes savybes.	Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu.
Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl, pvz., apie piešinį; Apie muzikos kūrinių, koncertą ar muzikinį spektaklį.	Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kuri norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl?
	Pasakodamas apie matytą šokį, judesį susieja su personažu ar nuotaika.	Pažiūrėjęs šokį, aptarti, atsakyti į klausimus: „Kaip?“ „Kodėl?“
	Apžiūrinėdami draugų nupieštas saulutes, diskutuoja, kuriuose piešinėliuose saulutė linksmia, kuriuose – liūdna.	Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus.
	Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį.	Stebėti, kad vertindami neįskaudintų vieni kitų. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą.
	Jautriai reaguoja į kitų vertinimus, priešdamas.	Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrašinti tęsti savo kūrybą.
5 žingsnis Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais.	Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti.	Paprastai ir vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su

		mikrofonu ar groja muzikos instrumentu.
	Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas ir jas pakartoja žaidimuose.	Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius.
	Su dideliu susidomėjimu dalyvauja kūrybos procese kartu su tautodailininke, paaiškina apie velykinio kiaušinio marginimo procesą.	Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti, nes estetinį suvokimą ir jautrumą vaikas geriausiai ugdo veikdamas, kurdamas, apie tai kalbėdamas, aiškindamas.
	Džiaugiasi piešimo procesu; Kalbėdamas apie draugo piešinį, šokį, pagiria, kad buvo gražu.	Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklausti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. Diskutuoti, ką dailininkas norėjo pasakyti.
	Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą, pamatęs spalvingą klevą rudenį.	Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį.
	Džiaugiasi ir gėrasi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais.	Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką.
Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas.	Girdėtus muzikos kūrinėlius elementariai apibūdina. Klausomus programinės muzikos kūrinius apibūdina.	Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembrus.
	Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą.	Sugalvoti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio siužetą: žiūrėti pasakojimo videoįrašą, klausyti ausinėmis audioįrašo, pasakoti draugui „telefonu“ ir kt.
	Žiūrėdamas vaidinimą apie vilką ir ožiukus, atkreipia	Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis

	dėmesį į veikėjų elgesio, judėjimo, intonacijų ypatybes, jas įvardija: vilkas kalba garsiai, jo balsas storas, turi didelę galvą, aštrius dantis. Ožiukai maži, balti, rageliai riesti.	vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius.
	Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas ir kt.	Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dir – binių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose.
Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šoki, vaidinimą, dailės darbą, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako, kuris labiau patinka, o kuris nelabai.	Sukurti situacijų, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas.
	Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis. Pasako, kodėl pačiam patiko ar nepatiko šokti.	Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Paklausti, kaip dar kitaip galėtų apie muziką, šoki, vaidinimą pasakyti, ką dar tai galėtų reikšti ir pan.
	Estetinių meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais.	Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą.
	Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose.	Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius, pateikti į meninius sprendimus orientuotų klausimų.
6 žingsnis Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi	Emociškai išgyvena meno kūrinius (pvz., klausydamiesi valso, linguoja į šonus,	Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių

<p>ir grožisi savo menine kūryba.</p>	<p>vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis į dangų ir kt.), pasakoja apie šokį. Aiškina, kad ji pati šoko „kaip Snieguolė, nes aukštai kėlė koją ir moka taip suktis“. Vaidindamas emociškai, iš - raiškiai pakartoja frazes ir intonacijas. Užtrenkia dureles, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia herojų, nori jam padėti.</p>	<p>muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankytis parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų.</p>
	<p>Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina, kad „Ragana negera, nes pavogė kiškio morkas.“ Pasakodamas parodo, kaip ragana vaidinime skrido, koku šiurkščiu balsu ji kalbėjo, prideda ir tai, ko nebuvo rodoma, bet gali taip būti (pvz., sako: „Kiškis augina morkas, nes jis ūkininkas“).</p>	<p>Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. Skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Vaiko apibūdinimus, pvz., „Kiškis greitai bėgo“, vaizdingai papildyti: „Taip, jis skuodė kaip įkirstas.“ (Pasiaiškinti, ką reiškia „kaip įkirstas“). Paskatinti pavaizduoti, kaip kiškis bėga „kaip įkirstas“.</p>
	<p>Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems.</p>	<p>Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. Demonstruoti jo kūrinėlius, ruošti visų vaikų arba autorines parodėles, sudaryti individualius albumus arba kaupti skenuotų kūrinių elektroninius variantus, juos retkarčiais persiųsti tėveliams, kad vaikas girdėtų ir jų pagyrimą bei atsiliepinimus.</p>
	<p>Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau.</p>	<p>Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas.</p>
<p>Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas</p>	<p>Pateikdami keletą motyvų apibūdina, palygina patikusią</p>	<p>Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį,</p>

<p>jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu.</p>	<p>ar nepatikusią muziką, šokį, dailės darbelį, vaidinimą.</p>	<p>pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Jei vienas vaikas sako, kad jam patiko, klausti, ar yra tokių, kuriems nepatiko, leidžiant suprasti, kad visokios nuomonės yra svarbios. Pratinti pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno.</p>
	<p>Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinėlius; Pastebi neišraiškingą, nepavykusį kūrinių atlikimą.</p>	<p>Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. Paprašyti pakomentuoti, kurie kūriniai kelia estetinį pasigėrėjimą (malonu žiūrėti į gražius, grakščius šokio judesius) ir kurie atgraso (baisu žiūrėti žiaurumu ir agresiją perpildytą animacinį filmuką).</p>
	<p>Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką.</p>	<p>Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patiems dalyvauti jį puoselėjant: nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnėlių, dalyvauti medelių sodinimo akcijose, atskrendančių paukščių sutiktuvėse ir kt. Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą.</p>
	<p>Gėrėsi ir palankiai vertina tinkamą bendraamžių elgesį, džiaugiasi pats gavęs pagyrimų; Piktinasi netinkamu elgesiu.</p>	<p>Pastebėti, pagauti momentą, kada vaikas kuo nors gėrėsi, džiaugiasi, pritarti jam, padiskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. Pratinti gražiai elgtis viešose vietose (teatre, koncerte, parodoje, prekybos centre).</p>
	<p>Gana kritiškai savo ir kitų išvaizdai, pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus. Pastebi, kada mergaitės</p>	<p>Skatinti suprasti ir atskirti, kokia išvaizda gali būti pavadinta gražia, akcentuojant tai, ką patys gali padaryti, kad atrodytų gražiai. Siekiant, jog vaikas ugdytūsi gebėjimą pamatyti bei tinkamai vertinti savo ir kitų</p>

	<p>pasipuošia gražia suknele, plaukų segtukais, patinka tvarkingai ir gražiai rengtis, būti susišukavusiam, derinti drabužių spalvas.</p>	<p>išorės grožį, ieškoti tinkamiausių būdų (pvz., kurti projektus, plakatus su šukiais, skaityti istorijas, žiūrėti filmukus ir kt.).</p>
	<p>Grožisi ir išraiškingais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetines ypatybes.</p>	<p>Per pasivaikščiojimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stabtelėti ir įsiziūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Jei grupė turi fotoaparata, fotografuoti ir, jei yra galimybė, kaupiti atspausdintus arba elektroninius vaizdus, peržiūrėti naudojant multimediją. Džiaugtis pastabumu, gražiais užfiksuotais vaizdais.</p>
	<p>Pastebi grupės aplinkos estetiką ir ją rūpinasi (tvarkingai išdėsto žaislus, daiktus, gražiai padengia stalą, noriai puošia grupę), pastebi savo ir kitų estetinę išvaizdą, pvz., tvarkingus drabužius, švarias rankas.</p>	<p>Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus.</p>
	<p>Grupelė vaikų kartu su auklėtoja samprotuoja apie grožį.</p>	<p>Su grožiu susijusius dalykus įtraukti į kasdienės veiklos pokalbius ir veiklą, atkreipti vaikų dėmesį, diskutuoti, kas gražu ir negražu, išnaudoti visas galimybes vaiko estetinėms vertybėms puoselėti.</p>
<p>Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilsius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.</p>	<p>Suvokia ir savais žodžiais apibūdina muzikos kūrinius, apie išklausytą lopšinę.</p>	<p>Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, išklausius savo mintimis pasidalyti su pedagogu ir draugais. Užduoti klausimų apie skambėjusią muziką, atlikėjus.</p>
	<p>Savarankiškai pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus.</p>	<p>Skatinti aptarti stebėtą šokį, atkreipti dėmesį į šokėjų judesius, kostiumus, šokio muziką ir pan. Skatinti reikšti įvairią nuomonę leidžiant suprasti, kad visokia nuomonė yra priimtina.</p>

	Supranta, kur sėdi žiūrovai ir savarankiškai užima jų vietą, parodo, kur vaidins aktoriai, žino, kada vaidinimas prasideda, o kada pasibaigia.	Pasamprotauti, ką teatre veikia aktorius, suteikti galimybę pasikalbėti, užduoti jiems klausimų apie teatrą.
	Apžiūrinėdamas dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką.	Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėtį erdvėje ir plokštumoje.
	Įvardija skirtingus meno kūrinių sukeltus potyrius ir kilusias idėjas patiems veikti.	Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai meno estetiniam suvokimui ir jausenai.
	Bando atpažinti ir spėlioti, kokį veikėją vaidina: žaisdamas teatrą persirengia lape arba katinu ir atitinkamai veikia – eina tykodamas kiškio žingsniu arba žygiuoja mojuodamas kardu.	Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsiliesti į vaidinimą ar žaidimą.
	Įžvelgia kai kurias raiškos priemonių ryšius su vaizduojamu objektu.	Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešiniuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešiniuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – nesidžiaugia savo ir draugų dailės kūrinių, darbais; – nesistebi malonius garsus skleidžiančiais instrumentais, neįprastais šviesos šaltiniais; – nepastebi grupėje (namie) atsiradusio naujo gražaus daikto; – nemėgsta puošti grupės ar savo kambario; – neturi mėgstamos dainelės, spalvos, pan.; – nekreipia dėmesio į tai, kaip apsirengęs, ar drabužėliai švarūs, gražūs (vaikų supratimu); – retai kalboje vartoja estetiškas sąvokas „gražu“, „patinka“ ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> – stengiasi darbą atlikti tvarkingai (nesako „Gražu“, bet „Padariau gerai“ ar pan.); – užbėga už akių įvykiams – žino, kad reikia pagirti draugo darbėlį, išgirstą dainą, todėl sako: „Kaip gražu“; – išgirdęs pastabą, kad kaukė netinka ar pan., paverčia juokais („Aš taip ir norėjau“)

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.).
- ✓ Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių.
- ✓ Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą.
- ✓ Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu.
- ✓ Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.
- ✓ Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą.

14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Iniciatyvumas - apibūdinamas kaipsmalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas.

Atkaklumas – gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.		
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.		
1-asis žingsnis Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais.	Turi mėgstamus žaislus. Laiydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko.	Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą.
Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo .. taip" arba „ne".	Tiesia kamuoliuką auklėtojui, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidimus „Bėga bėga pelytė", plodamas katutes tiesia delniuką suaug usiajam, prašydamas jį pakartoti.	Priimti vaiko siūlomus žadimus. Žaisti žaidimus su vaiku tol, kol jis to nori. Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.)
2-asis žingsnis Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis	Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau išspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima	Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Nekubėti padėti vaikui - paties atliktas veiksmas turi didesnę poveikį jo raidai.

judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam titraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos.	šukas ir šukuoja lėlę. Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio - žaislo mygtukus.	
Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus.	Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį.	Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą.
Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis.	Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko - iššokančios varlytės. Rodo, kad reikia varlytę įdėti į vidų, uždengti dangtelį ir po to jį atidengti, kad varlytė iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoksta įdėti varlytę ir atidaryti dangtelį. Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos.	Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.
.3-iasis žingsnis Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą.	Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo.	Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokšteli, baigti sudėti dėlionę. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai.
Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą.	Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva.	Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. Neišleisti vaikų iš akių.
Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti.	Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.

<p>4-asis žingsnis Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.</p>	<p>Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Mergaitė nueina i lėlių kampelį. Pamato žaidimų draugę ir klausia: „Giedre, ar nori žaisti namus?“</p>	<p>Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti.</p>
<p>Kviečiant, sudominant įsitraukia i suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei.</p>	<p>Motiejus noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje.</p>	<p>Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe.</p>
<p>Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padėsinimo.</p>	<p>Valerija randa išeitį, susidūrusi su kliūtimi. Mergaitė piešia. Pasiėmusi teptuką merkia 5 guašą, tepa ant popienaus. Dažus sunku tepti ant lapo. Vėl merkia teptuką i guašą - vėl tepa, dar kartą tepa. Teptukas vos slysta lapu. Valerija ima spausti teptuką, dažus vis tiek sunku tepti. Besidairydama pamato, kad ant stalo stovi indelis su vandeniu. Indelį prisitraukia prie savęs. Teptuką pašlapina i vandenį, tada merkia i dažus ir vėl slysta lapu. Valerija ima spausti teptuką, dažus vis tiek sunku tepti. Besidairydama pamato, kad ant stalo stovi indelis su vandeniu. Indelį prisitraukia prie savęs. Teptuką pašlapina i vandenį, tada merkia i dažus ir vėl piešia ant lapo. Pastebi, kad dabar teptukas slysta lengvai</p>	<p>Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitį, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus</p>
<p>5-asis žingsnis Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.</p>	<p>Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Daiva, Emilija ir Motiejus pačių sugalvotą žai „Ragana gaudo“ žaidžia 13 minučių. Giedrė ir Matas pačių sugalvotą žaidimą „Gaminame maistą“ žaidžia 32 minutes.</p>	<p>Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą.</p>
<p>Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą</p>	<p>Auklėtojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip, pvz., prieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, treči – kreidelėmis. Kiekvieno</p>	<p>Veiklą vaikams pasiūtyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesūlyti uždaru užduočių, kuriose auklėtojas nurodo</p>

atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai.	mamytė vis kitokia.	vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius.
Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Simonas nori pasidaryti robotą, suklijuodamas dvi dėžutes. Patepa klijais, tačiau jos nesulimpa. Pritepa daugiau klijų - dėžutės nesusiklijuoja. Po kurio laiko vaikas kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
6-asis žingsnis Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas.	Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus.	Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų.
Susidomėjęs ilgesniam laikui išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išitraukti į jo paties sugalvotą veiklą.	Auklėtojo pasiūlytą veiklą - pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. Prie vaikai įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes).	Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti.
Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.	Tomas nori sukonstruoti raketą. Tačiau jam neišeina. Tada jis kreipiasi į Nerijų, kuris jam padeda.	Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sągą, prisukti veržlę ir pan.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus - „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – mažai arba visai nesidomi naujais daiktai, netyrinėja aplinkos; – neklausinėja; – pernelyg „įstringa“ toje pačioje veikloje; – negeba savarankiškai susirasti veiklos; – su kai kuriais daiktai atlieka įkyrius, neadekvačius veiksmus; – negeba savarankiškai planuoti veiklos; – negeba perkelti turimų įgūdžių į naujas situacijas. 	<ul style="list-style-type: none"> – pageidavimus ir norus išreiškia gestais ir (ar) mimika, garsu arba akimis; – geba neverbaliniu būdu parodyti aiškų susi-domėjimą pasirinktu daiktu arba veikla; – žinodamas, kad ne visada gali suvokti auklė-tojos aiškinimą, instruktavimo metu stebi kitų vaikų elgesį ir jį mėgdžioja.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi.
- ✓ Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų).
- ✓ Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite.
- ✓ Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėgin-kite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan.
- ✓ Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką.
- ✓ Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.
- ✓ Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.
- ✓ Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.

15. TYRINĖJIMAS

Tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.		
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.		
1-asis žingsnis Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).	Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūri nėra, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. Vaikai juda, kartoja judesius, Praktikuojasi.	Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikiui sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų.

		Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
<p>2-asis žingsnis Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksma prašo pakartoti daug kartų.</p>	<p>Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.</p>	<p>Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.</p>
<p>3 – iasis žingsnis Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.</p>	<p>Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.</p>	<p>Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal pvz., supilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaryti galimybes surinkti rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į vietą. Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.</p>
<p>4 – asis žingsnis Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas.</p>	<p>Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais bei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. Žino kur kokie daiktai yra.</p>	<p>Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą. Patys sugalvotų problemų ir jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų</p>

	Domisi savimi, stebi kitus žmones vaiką supančioje aplinkoje. Žino, kad svarbu tinkamai elgtis su aparatūra.	problemų sprendimų, bandyti naujus sprendimų kelius.
<p>5 – asis žingsnis</p> <p>Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties.</p> <p>Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą.</p> <p>Paaishkina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti.</p> <p>Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.</p>	<p>Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus.</p> <p>Dalyvauja atliekant bandymus, patys bando.</p> <p>Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję.</p>	<p>Skatinti vaikus stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus.</p> <p>Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti. Pateikti tinkamų priemonių, kuriomis remdamiesi galėtų pagrįsti savo nuomonę.</p>
<p>6-asis žingsnis</p> <p>Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami.</p> <p>Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti.</p> <p>Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse.</p> <p>Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą).</p> <p>Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyri-</p>	<p>Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje.</p> <p>Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus).</p> <p>Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje.</p> <p>Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja.</p> <p>Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria.</p>	<p>Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes.</p> <p>Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą.</p> <p>Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą).</p> <p>Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan.</p> <p>Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis.</p> <p>Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti.</p>

nėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškina, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.		
--	--	--

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus - „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – mažai domisi aplinkiniais daiktais, žmonėmis, įvykiais, jų nestebi; – dėmesį į objektą sutelkia 2–3 kartus trumpesnę laiką nei bendraamžiai; – pasyviai sutinka su pasiūlyta veikla, pasižymi menka motyvacija veikti; – neturi išreikštų interesų ar pomėgių arba turi tik vieną, ties kuriuo yra pernelyg įstrigęs; – nerodo iniciatyvos išardyti daiktą, pažiūrėti, kas viduje, iš ko jis padarytas; – nesidžiaugia, atradęs ką nors naujo; – pernelyg laikosi įprastų veiksmų tvarkos, tų pačių daiktų, neeksperimentuoja (pvz., visada geria iš to paties puoduko, piešia ta pačia spalva). 	<ul style="list-style-type: none"> – turi vieną pamėgtą daiktą, apie jį žino daug, juo domisi (pvz., apie gaisrines mašinas ar pan.); – susidomi daiktu, jei šis ryškus, spalvingas, neįprastas; – kartais pastebi daiktus, jų detales, kurių nepastebi kiti vaikai.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai. ✓ Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai. ✓ Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą. ✓ Stenkitės nusiųsti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais. ✓ Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą). ✓ Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spēliones (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?). ✓ Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus). ✓ Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti. ✓ Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą. <p>Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti.</p>	

16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkiams, sudėtingoms užduotims ar sunkumams spręsti.

Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:

- nustatyti ir įvardyti problemą (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti tai ir tai);
- ieškoti įvairių sprendimų ar išeičių;
- pasirinkti ar išbandyti vieną kurį nors sprendimą;
- įvertinti, kas iš to išėjo, kokios pasekmės.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<i>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.</i>		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.		
1-asis žingsnis Pakartoja nepasisėkusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.	Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2-asis žingsnis Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus.	Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia.	Drąsinti vaiką: „Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“ Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes.
Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių.	Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
3-iasis žingsnis Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją at-	Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus,	Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako

likti pats, stebi savo veiksmų pasekmes.	bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau.	„negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti.
Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Meda gauda jai metamą kamuolį. Mergaitė kamuolio nepagauna vieną, antrą, trečią kartą. Tada sako: – As nenoliu gaudyt.	Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko: – Ką dar galima padaryti? – Kaip kitaip galima padaryti? Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų.
4-asis žingsnis Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema.	Tomas pažiūri į dėlionę ir sako: – Čia bus sunku. Tokios dar nedariau.	Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus.
Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus.	Vaikas sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip	Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau.
Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisėkęs prašo suaugusiojo pagalbos.	Mergaitė pripila pilną kibirėlį smėlio ir nori nunešti draugei. Tačiau kibirėlis per sunkus, ji jo nepakelia. Tada mergaitė išpila smėlį ir iš naujo pripila tik trečdalį kibirėlio. Smėlį nuneša draugei. Vaikams trūksta mašinėlių lenktynėms organizuoti. Jie kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos. Padėti vaikams įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus.
5-asis žingsnis Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus.	Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą.	Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais.
Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių.	Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą	Skaityti kūrinį apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes.

	žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį.	
Nepasisėkus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Bandė nutapyti paveikslą, bet pridėjo per daug juodos spalvos, paveikslas pasidarė murzinas. Vaikas samprotauja: „Nieko, nutapysiu kitą.“	Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6-asis žingsnis Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė.	Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles.	Užduoti vaikams atvirusius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: – Kas atsitiko? – Kaip tu jautiesi? – Kaip jaučiasi kiti?
Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų.	Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.	Vaikui susidūrus su problema, klausiti: – Ką tu darei? – Ar tai padėjo įveikti problemą? – Ką dar galima daryti? – Ar tai padės įveikti problemą?
Nepasisėkus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį. Iš pradžių lanksto, kiek prisimena. Po to paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti. Nepavykus paprašo draugo, kad jam parodytų, kaip lankstyti.	Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus - „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – neatpažįsta problemos, su kuria susidūrė; – negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.; – nusimena, susidūręs su problema, bet nesišstengia jos spręsti; – nedrįsta imtis nežinomos veiklos; – iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti; – sprendama(-s) problemą, nesugeba suplanuoti veiksmų; – neatpažįsta, kad problema jau išspręsta. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“ „Ką toliau daryti?“ ir pan.; - susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos; – stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse situacijose, kopijuoja elgesį

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- ✓ Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“).
- ✓ Skatinkite ieškoti informacijos, išpėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klėjai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klėjus?“).
- ✓ Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“).
- ✓ Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klėjais?“).
- ✓ Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti.
- ✓ Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan.
- ✓ Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.

17. KŪRYBIŠKUMAS

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Tai vaiko pasinėrimo į savo patirtį ir šios patirties įtraukimo į naują visumą, naujas idėjas, naujus sumanymus ar naują rezultatą procesas.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.		
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.		
1-asis žingsnis Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, sukludamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors nauja.	Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų išpūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, galimybę užuosti įvairius kvapus.
2-asis žingsnis Domisi naujais daiktais, vaiz-	Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas.	Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius

<p>dais, garsais, judesiais.</p>	<p>Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus.</p>	<p>žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius.</p>
<p>Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.</p>	<p>Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liسدamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. Atranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.</p>	<p>Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus. Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. Pasiūlyti žaisti dailės priemones ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.</p>
<p>3-iasis žingsnis Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje.</p>	<p>Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. Suteikęs galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočėlių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas</p>	<p>Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrimi suaugusiųjų). Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. Veiklą organizuoti ir</p>

	iš jų naujus ir netikėtus produktus. Savitai reaguoja į naują patirtį.	patalpose, ir lauke.
Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. Piešdamas įvardija, ką nupiešė: – Cia truputį geltona. Cia viščiukas. Žaisdamas vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius.	Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešti, tapyti, žaisti.
4-asis žingsnis Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes.	Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kuri sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais).	Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius su-neštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas:

		nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas).
Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas.	Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą.	Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime. Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą.
Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir iširti dar nepažintus dalykus.	Girti, įdomiausius posakius, klausimus, veiklos būdai urašyti, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami.
5-asis žingsnis Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį.	Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam ačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Mielai atsako, gavę originalių, negirdėtų klausimų. Atsakymai būna netikėti, neįprasti, itin išryškėja vaizduotės ir fantazijos gebėjimai. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. Išradinai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones,	Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymolankstumą– skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas tai nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džunglėmis...). Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detaliam išstobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau

	<p>atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu). Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan. Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų derinius.</p>	<p>išbaigtas, dar tobulesnis. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiams su kitais vaikais. Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti.</p>
<p>Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.</p>	<p>Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojos, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariausi su grupe, moka pateikti savo idėjas ieškodamas bendro sprendimo (neužgožiant kitų ar neliekant nuošalyje). Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko</p>	<p>Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti. Mokymo dalytis idėjomis. pavyzdys: – Jūs abu norite piešti šia spalva, bet ji yra tik viena. Ką jūs galite padaryti, kad ja pasidalintumėte? Tokie pokalbiai turėtų vykti nedidelėse grupelėse.</p>

	sukurti naują kūrinį.	
<p>6-asis žingsnis Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų.</p>	<p>Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstantą informaciją ir t. t. Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojasi tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį.</p>	<p>Skatinti tolesnį divergentinį mąstymą. Užduoti klausimus: „Kas būtų, jeigu?..“ Siūlyti įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, stebėti augalų, paukščių gyvenimą. Nuolat atkreipti dėmesį į visus žmogaus pojūčius. Mokyti pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti.</p>
<p>Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja.</p>	<p>Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes.</p>	<p>Taikyti įvairius metodus ir būdus: smegenų audrinimas (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); - fantastiniai klausimai (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?); - prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius?); - kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupes (vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama); - pasakos kūrimas sėdint ratu; - fantastinio gyvūno piešimas (po vieną ar grupelėse). Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo geriau.</p>
<p>Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.</p>	<p>Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų.</p>	<p>Kurti žaidybinę ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų.</p>

	Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė).	
Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas.	Skatinti perkurti pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klatinga?

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus - „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> –retai naudoja realius daiktus žaidimotikslams, nežaidžia siužetinių žaidimų; – kalba per daug realistiškai, joje nėra fantazijos net kūrybai atvirose situacijose (sekant grupėje pasaką ir pan.); – susiduria su sunkumais vaizduodamas veikėjus, veiksmus; – pažodžiui suvokia perkeltinę kalbą; – nelabai supranta juokus; – piešdami, konstruodami užstringa ties vienu būdu, spalva, forma ir pan.; – mažai kuo domisi (interesai apsiriboja viena siaura sritimi, nepavyksta sudominti kita veikla); – kūrybinėse situacijose vaiko pasiūlymai, pastebėjimai kasdieniški, neoriginalūs; – nekuria įdomių žodžių; – nežaidžia kurdamas melodiją, dainelę. 	<ul style="list-style-type: none"> –stengiasi pasinaudoti kitų pavyzdžiais, mintimis (pvz., piešdamas truputį nusižiūri iš vieno ar dviejų draugų); – stebi, kai kiti juokiasi, pokštauja, mėgdžioja jų elgesį; – vaizduotės žaidimų metu renkasi pasyvesnį vaidmenį (būsiu medis, palaikysiu pintinę).
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus. ✓ Siūlykite naujas žaidimų idėjas. ✓ Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirtį. ✓ Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinių aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovelę“). ✓ Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt. ✓ Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais. ✓ Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais. ✓ Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau. ✓ Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais. 	

18. MOKĖJIMAS MOKYTIS

Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą.

Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
<i>Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.</i>		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.		
<p>1-asis žingsnis Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.</p>	<p>Sutelkia dėmesį žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.</p>	<p>Palaikyti priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žaidybinei sąveikai . Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.</p>
<p>2-asis žingsnis Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus.</p>	<p>Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos.</p>	<p>Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti: – Tu nori paimti smėlio formelę ir iškepti pyragą? Jei reikia, padėti įgyvendinti.</p>
<p>Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.</p>	<p>Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausyti to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti.</p>	<p>Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuluoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais.</p>

		Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.
3-iasis žingsnis Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato.	Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, iššoka varlytė. Daug kartų kartoja veiksmą, kryštaudamas, kai sulaukia rezultato. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neiššoka.	Atkreipti dėmesį į vaiko keitinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis.
Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.	Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.	Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapia šluoste valoma siena.
Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	Vaikas giriasi: – Paziūlėk, aš moku nusokti! Ir nušoka nuo laiptelio.	Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisiegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
4-asis žingsnis Pasako, parodo, ką nori išmokti.	Paėmęs žirklutes ir neatkiręs popieriaus, auklėtojui sako: „Man napavyko“ ir tiesia rankutes, kad auklėtojas jį pamokytų.	Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori.
Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius.	Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėliones, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti.	Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina.
Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.	Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5-asis žingsnis		

Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja.	Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išsina panaši į žmogų.	Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą.
Drąsiai spėja, bando, klysta ir taisyklaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina.	Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus.	Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Įvairios veiklos, kurios padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką.
Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu..	Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnį, jeigu gatvę pereis ne per perėją.	Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
6-asis žingsnis Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju.	Vaikas pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką.	Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti.
Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti.	Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Norai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti.	Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvai, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis.
Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius	Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima

		mokytis.
--	--	----------

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ	
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – neatpažįsta problemas, su kuria susidūrė; – negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.; – nusimena, susidūręs su problema, bet nesi-stengia jos spręsti; – nedrįsta imtis nežinomos veiklos; – iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti; – spręsdama(-s) problemą, nesugeba supla-nuoti veiksmų; – neatpažįsta, kad problema jau išspręsta. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“ „Ką toliau daryti?“ ir pan.; – susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos; – stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse situ-acijose, kopijuoja elgesį.
<p>Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai. ✓ Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį. ✓ Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą. ✓ Perskaitę pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti. ✓ Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytusi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais. ✓ Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan. ✓ Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti. ✓ Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą. ✓ Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį. ✓ Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus). 	

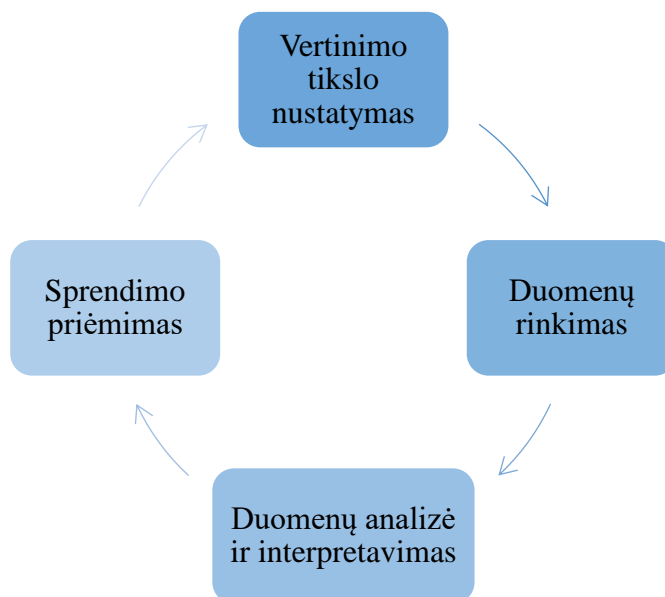
V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimų ir pažangos vertinimas atliekamas vadovaujantis darželio parengta ikimokyklinio ugdymo programa. Atsižvelginat į tai, jog to paties amžiaus vaikų pasiekimai gali skirtis dėl kiekvieno vaiko individualios patirties, skirtingo ugdymosi stiliaus, temperamento, vaiko pasiekimai vertinami remiantis kiekvieno vaiko asmenine pažanga.

Vertinimo paskirtis – padėti vaikui tobulėti, atskleisti, ką jis jau žino ir gali, o ne sutelkti dėmesį į tai, ko jis nežino arba negali atlikti. Pagrindinė pasiekimų vertinimo sistemos nuostata – kiekvieną vaiką vertinti individualiai, jo pasiekimus lyginant su ankstesniais, stebėti ar vaikas padarė pažangą ar ne, ieškoti būdų kaip jam padėti..

Vertinimas yra neatsiejama ugdymo proceso dalis, skatinanti kryptingiau galvoti apie visybinius vaiko pasiekimus ir jų įgijimo proceso organizavimą. Vaiko pasiekimų vertinimas-tai procesas, kurio metu ikimokyklinio ugdymo auklėtoja atlieka šią veiklą: nustato vertinimo tikslą, renka tikslą atliepančius duomenis, juos analizuoja ir interpretuoja, galiausiai priima sprendimą dėl vaiko pasiekimų ir jo tolesnio ugdymo.

Vaiko pasiekimų vertinimo procesas:

Vertinimo tikslo apmąstymas padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojoms:

- ✓ Susitarti , ką jie norėtų įvertinti ir kokių duomenų tam reikėtų surinkti;
- ✓ Išvengti nereikalingo duomenų rinkimo;
- ✓ Susitarti dėl veiklų, laiko terminų ir atsakomybių.

Pirminis arba diagnostinis vertinimas atliekamas vaikui pradėjus lankyti ugdymo įstaigą, po adaptacijos laikotarpio. Diagnostinio vertinimo tikslas- išsiaiškinti, kokį ugdymosi pasiekimų žingsnį pasiekė vaikas tam tikroje pasiekimų srityje. Pradinę informaciją apie vaiką, jo

pomėgius, įpročius auklėtoja sužino iš tėvų. Išsiaiškina kokios šeimos tradicijos ir lūkesčiai. Tai padeda numatyti, kokius gebėjimus reikėtų lavinti ar tobulinti.

Vaiko ugdymosi pasiekimai nuolat stebimi, vertinami.

Vertinimo metodai:

Stebėjimas (pedagogas sistemingai registruoja ir aprašo natūraliai vykstančius procesus, pats sąlygų nekeisdamas). Tai būdas kokybinei informacijai rinkti;

Stebėjimo metu užrašomos šios dalys: 1) informacinė (vaiko vardas, amžius, stebėjimo data, vieta); 2) pats stebėjimas ir rašymas, ką vaikas veikia, ką kalba; 3) refleksija (ieškomi atsakymai į iškilusius klausimus.

Veiklos produktų analizė (piešiniai, kalba, žaidimo siužetai) – analizuojamos veiklos rūšys, parodančios vaiko pasiekimus, augimą, tobulėjimą;

Vaiko ugdymosi pasiekimai stebimi, vertinami nuolat.

Vertinimo medžiaga kaupiama **Individualiuose vaiko gebėjimų ir pasiekimų aplankuose**. Vertinimo medžiaga atspindi visuminį vaiko ugdymą (si). Tai gali būti įvairūs vaiko dailės darbeliai, sukurtos knygelės, vaiko rašytinės kalbos pavyzdžiai, kalbėjimo pavyzdžiai, elgesio situacijų aprašymai, pedagogų užfiksuoti vaiko keliami klausimai, pasakojimai, žodinė kūryba, fizinio pasirengimo įvertinimas. Į pasiekimų aplanką dedami tik tie įrodymai, kurie apie vaiko žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas pasako ką nors nauja, t. y. rodo jų tobulėjimą, išryškina vaiko gabumus, interesus, atskleidžia ugdymosi poreikius vaiko pasiekimų įrodymus jame. Vaiko pasiekimų įrodymus jame rekomenduojama grupuoti pagal Pasiekimų apraše pateiktas ugdymosi pasiekimų sritis. Sukaupta medžiaga – informatyvi: užrašytas vaiko vardas, data, gali būti užrašyti vaiko išsakyti įvertinimai, pedagogo pozityvūs komentarai, gali būti nurodytas įdėtos vertinimo medžiagos tikslas. Vaiko gebėjimų ir pasiekimų aplankuose kaupiama informacija skirta visiems: pedagogui, tėvams, pačiam vaikui, įstaigos vadovams. Vaiko ugdymo pasiekimų duomenys analizuojami, aptariami individualiai su vaikais, jų tėvais. Apie individualius vaiko pasiekimus grupių auklėtojos informuoja tėvus įvairiomis formomis:

- ❖ pedagogų rengiamos individualios vaikų pasiekimų apibendrinimo knygelės;
- ❖ individualių vaiko gebėjimų ir pasiekimų suvestinės;
- ❖ individualių pokalbių metu vaiko gebėjimų ir pasiekimų aptarimai;
- ❖ vaiko pasiekimų laišakai.

. Pagrindiniai vaiko vertintojai – grupės auklėtojos, kurioms padeda meninio ugdymo pedagogai, logopedas, psichologas. Vertinime taip pat dalyvauja tėvai ir pats vaikas. Tėvai papasakoja apie

vaiko ugdymo (si) sąlygas namuose, išsako savo nuomonę apie vaiko pasiekimus, pomėgius, specialiuosius poreikius. Su vaiku pasiekimai aptariami, pabrėžiant vaiko sėkmę. Vaiko prašoma pakomentuoti savo darbelius, siūloma palyginti prieš metus atliktus darbelius su paskutiniu darbeliu. Vaikas lygina juos ir mato savo pažangą.

Surinkti duomenys apie vaikų ugdymosi pasiekimus analizuojami, pasitelkiant diagramas, lenteles. Diagramos vaizdžiai parodo kiekvieno vaiko kiekvienos srities pažangą. Naudodamosios diagramų duomenimis grupių auklėtojos kryptingai planuoja ir organizuoja vaikų ugdymą. Diagramos

padeda išryškinti ugdymo pasiekimų sritis, kurioms reikia skirti daugiau dėmesio, jose atsispindi individualūs pasiekimai.

Vertinimo metodai pedagogams padeda išsiaiškinti realų numatytą vaikų pasiekimų lygį, atkreipiant dėmesį į pateikiamus ugdymo programoje esminius gebėjimus pagal amžių, juos aprašo ir interpretuoja.

Vaikų vertinimas atliekamas kasmet mokslo metų pradžioje (rugsėjo – spalio mėn.). Pakartotinis vaiko vertinimas atliekamas mokslo metų eigoje, išryškėjus naujiems vaiko ugdymosi poreikiams ar problemoms, kai norima išsiaiškinti, ar vaikas įgijo sudėtingesnių gebėjimų, ar neveluoja kai kurių gebėjimų raida. Galutinis metų vertinamas atliekamas pavasarį (balandžio-gegužės mėn) Šio vertinimo tikslas - nustatyti vaiko ugdymo (si) pažangą, t.y. sritis, kuriose pasiekimai yra akivaizdūs, ir sritis, kuriose pasiekimai nežymūs.

Vertinimo medžiaga saugoma tol kol vaikas būna ugdymo įstaigoje, jam prieš išvykstant vaiko pasiekimo aplankas atiduodamas tėvams.

Pedagogas individualių vaiko vertinimų aprašų neviešina. Esant reikalui (pvz., įtarus smurtą šeimoje), pedagogai apie esamą situaciją informuoja įstaigos vadovus arba VGK. Apibendrinti grupės vaikų pasiekimai, naudojami pedagogų darbo analizei bei įsivertinimui, planuojant tolimesnį ugdymo procesą.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Metodinės rekomendacijos IKIMOKYKLINIO UGDYMO programai rengti. LRŠM, 2006 m.
2. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015 m., ŠMM Švietimo aprūpinimo centras.
3. Vilniaus lopšelio-darželio „Želmenėliai“ ikimokyklinio ugdymo programa. 2007 m.
4. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa, 2014 m. , ŠMM Švietimo aprūpinimo centras.
5. R. Žukauskienė Raidos psichologija. 1996 m. Vilnius.
6. Jungtinių Tautų teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. LR Įst. Nr. I – 983.
7. Ankstyvojo ugdymo vadovas, sud. O. Monkevičienė. 2001 m. Vilnius.
8. J. Bakūnaitė, Auginu gyvybės medį.
9. Respublikinės ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos želmenėliai“ Įstatai.
10. Sveikos gyvensenos ugdymas ikimokyklinėse įstaigose. Autorių kolektyvas. 2002 m.
11. LR ŠMM Gyvenimo įgūdžių ugdymas, 2-oji pataisyta laida, 2004 m.